Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

Газетэмнай 1921 оной декабрин 21-һээ гарана | № 302 (14107) | 1975 оной декабриин 26, пятница | Сэн 2 мүнгэн.

БурАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Указ

НҮХЭР С. Г. ПОНОМАРЕВЫЕ БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ПРЕЗИДИУМЭЙ ХҮНДЭЛЭЛЭЙ ГРАМОТААР ШАГНАХА ТУХАЙ

Республикын хүдөө ажахын организуудта удаан саг соо аша үрэ ехэтэйгээр хүдэлһыень хараадаа абажа, 60 наһа гүйсэһэнтэйнь дашарамдуулан, Улаан-Үдын аймагай Сотниковско шубуунай фабрикын ахамад экономист нүхэр **Пономарев** Степан Гавриловичые Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй Грамотаар шагнаха.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшэ Б. СЕМЕНОВ.

Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй секретарь И. ЧЕРНЯКОВ.

Улаан-Үдэ хото, Соведүүдэй байшан.
1975 оной декабриин 24.

1976 ОНОЙ ХАБАРАЙ ТАРИЛГАДА БЭЛЭДХЭЛ

КПСС-эй съездые ажалай амжалтаар угтая!



Сэрэгэй уялгата алба дүүргэһэнэйнгээ һүүлдэ комсомол Баяр Будаев түрэл нютагаа бусажа, механизатораар хүдэлжэ эхилһэн юм. Улаан-Үдын аймагай «Заветы Ильича» совхозой хоёрдохи отделенидэ оройдоо хоёрдохи жэлээ ажаллажа байбашье, үетэн нүхэд соогоо, нютагайнгаа зондо хүндэтэй болоо.

Баярай амжалта түгэс ажалынь анхарагдантүй үнгэрөөгүй. Тэрэ Гэльбэрын сельскэ соведэй депутадаар һунгагдаһан юм. Гадна һая болоржо дүүрэһэн аймагай комсомолой конференцидэ хабаадалсаха золтой байгаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Баяр Будаев.

З. ВЕСНИНАГАЙ фото.

НЁДОНДОНОЙХИҺОО ЭМХИТЭЙ

РЕПОРТАЖ

Үглөөнэй 8 саг. Совхозой машина, трактор заһабарилдаг мастерской соо хүнүүд ерэнхэй. Эршэтэй халуун ажал түлэг эхилээд байгаа.

Тракторнуудые узел узелаарнь задалжа заһабарилдаг цех соо соггой хүхюун энеэдэн, алха дүшын шанга абяан холоһоо дуулдана. Задалагдаһан ДТ-75 түхэлэй тракторай хажууда үнинэй механизатор Бата Будаев юушьеб хэжэ, ехэ сүлөөгүй хүдэлнэ.

— Ажалнай яһала урагшатай ябана. Ерэхэ хабарай тарилгада тракторнуудаа һаадгүй һайн ябахын тула заһабарилгада үнэн сэдьхэлһээ хандаха, һайн шанартайгаар заһабари хэхэ гэжэ механизатор бүхэн оролдоно. Тиигэбэшье бага сага бэрхэшээл ушарна. Запчастьнууд дуталдана. Механизаторнууд хуу баран залуушуул. Би өөрөө тракторист болоһоор 35-дахи жэлээ хүдэлнэб, — гээд тэрэ хөөрэнэ.

Хүдөө ажахын машинануудые заһабарилдаг багахан цехтэ ороходомнай, механизаторнууд Аюша Натаев Илья Кукшинов хоёр баһал һахы-һалаг хүдэлжэ байба. Сеялкын дискэнүүдые холбожо һууна. Токарь нүхэр Боржонов дискэнүүдэй эрнүүдые хурсадаад лэ үгэнэ. Механизатор Аюша Натаевтай хөөрэлдэхэдэмнай:

— Сеялкын дискэнүүд ехэ хомор. Эдэ хуушануудыень хэды дахин хурсадаад табинабди, бэшэ арга үгы. Анзаһанда табиха лемехүүд дутана. Ажалдамнай иимэ дутагдалнуудай ушараашье һаа, хүдөө ажахынгаа машинануудые саг соонь, шанартайгаар заһахые оролдонобди, — гээд, үгэеэ дүүргэбэ.

Загаһатын совхоз энээнһээ урагша жэл бүхэндэ орооһо тарянай бирагүйшэг ургаса хуряажа абадаг байгаа. Юун дээрэһээ иимэ ушар үзэгдөөб гэхэдэ, бүхы трактор, хүдөө ажахынгаа машинануудые һайн шанартайгаар үбэлдөө үшөөл заһабарилжа шададаггүй һэн. Үнгэрһэн хабар совхозой полинууд дээрэ гаргагдаһан сеялкэнүүд түрүүшээр эбдэржэ, урагшаа ябажа үгөөгүй һэн. Зарим сеялкэнүүдтэнь дахин заһабарилга хэжэ, хабарай тарилга арай шамай дүүргэһэн байна.

Энэ алдуугаа дабтахагүйн тула мүнөө техникээ хэзээ хэзээнэйхиһээ һайнаар заһабарилха зорилготой. Совхоздо бүхыдөө 60 трактор бии. Тэдэнэй 30-аадынь гэнжэтэй—ДТ-75 түхэлэй, бэшэниинь мөөртэй тракторнууд юм.

Машинно-тракторна мастерскойе даагша Д-Н. Жамбаловтай совхоздо техникын хэр зэргэ заһабарилагдажа, хабарай тарилгада хэр бэлдэжэ байһан тухайнь хөөрэлдэбэбди.

— Техникээ яһала саг соогоо заһабарилжа захалаабди. Гэбэшье эндэ хүдэлхэ механизаторнууд дуталдажа мэгдэхээнэ. Хэхэ юумэн ехэ. 5—6 сеялкэ, 3 трактор заһабарилагдаад байгаа. Запчастьнууд дуталдана. Шалтагаан бэдэрхэ үндэһэн үгы. Бүхы аргаа оложол техникээ һайн шанартайгаар заһабарилхые оролдонобди, — гэжэ тэрэ хэлэнэ.

Һүүлэй үедэ совхоздо залуу механизаторнууд олошороо. Зариманиинь механизаторай үнэмшэлгэгүй. Хабартаа тракторта һууха хүнэй олдохогүйдэнь, дайралдаһан лэ хүнүүдые тракторта һуулгаха баатай бологдодог. Энээнһээ уламжалан трактор, машина бүтээсэ ехэтэйгээр, һайнаар ашаглагданагүй. Үнэндөө, тус совхоздо механизаторнуудые һургаха, бэлдэхэ арга боломжо яһала бии. Эндэ Хэжэнгын СПТУ-гай филиал хүдэлдэг. Филиалай ажал хэрэг харахада, механизаторнуудые бэлдэхэ гол зорилгоёо мүртэй дүүргэнэгүй. Даагшанарынь ходо һэлгэнэ. Һуралсалай шанаршье муу. Энэ филиалай ажалые һайжаруулха саг ерээ.

Загаһатын совхозой МТМ ажахын түб тосхонһоо модо тухай хажуу тээ байдаг. Заһабарилга дээрэ хүдэлдэг механизаторнуудые үдэшэ, үглөөниинь автобус зөөдэг юм. Механизаторнуудта үдэртөө эндэнь халуун эдеэн бэлдэгдэжэ үгтэнэ. Нэгэ үгөөр хэлэбэл, энэ жэлдэ заһабарилгын хүдэлмэри урда урдынхиһаа һайнаар эмхидхэгдээ, ерэхэ хабар техникын эбдэржэ һаатаха ушар үзэгдэхэгүй бэзэ гэжэ һанагдана.

Сагаан жабар тооһорно... Түмэр түдэгэ наншаха, сохихо абяан замханагүй. Механизаторнууд булад «хүлэгүүдээ» һойжо, тахалжа, зэһэжэ, сүлөөгүй. Үбэлэй һүүлээр урихан хабар ерэхэ. Үндэр ургаса абахын түлөө тэмсэл эхилбэ гээшэ.

В. ЧИМИТОВ.
Хэжэнгын аймаг.

ТАҺАРХАЙН МЕХАНИЗАТОРНУУДАЙ ЗОРИГЖОЛ

Тарянай ургаса хүсэтэ техникэһээ дулдыдадаг гэжэ һайн мэдэдэг «Восточные Саяны» колхозой механизаторнууд трактор, машинануудаа эртээнһээ заһабарилжа захалба. Тус ажахыда гэнжэтэ болон мөөртэ 70-аад трактор тоологдоно, тэдэнэй 60-ниинь МТМ-дэ заһабарилагдаха юм.

Январиин нэгэн болотор 14 трактор заһабарилагдаад байха ёһотой. Тиихэдэ мартын нэгэндэ бүхы техникээ заһабарилжа дүүргэхэбди,— гээд МТМ-е даагша Д. Д. Хусаев мэдүүлбэ.

Энэ МТМ-дэ бэрхэ механизаторнууд олон. Тэдэнэй тоодо слесарь В. М. Поповые нэрлэжэ болоно. Таряа тарилгын, хуряалгын үедэ трактор, комбайнуудай һаадгүй хүдэлэлгэдэ ехэ хубитаяа оруулаа. Василий Михайлович комбайнер, 1-дэхи класай тракторист, шофер байхаһаа гадна, үшөө электрогагнууршан юм. Үдэрэйнгөө даабарине 110—120 процентээр дүүргэнэ. Механизаторнууд Намсарай Шахдаханович Сыренов залуу механизатор Дымбрын Дагбаевич Малзуров хоёр тракторай мотоорнуудые шанар һайнтайгаар заһабарилна. Дымбрын Дагбаевич 1971 ондо Толтойн дунда һургуулиие дүүргэжэ гарахадаа, трактористын үнэмшэлгэ абаа һэн. Һүүлдэнь «Восточные Саяны» колхоздоо механизатораар хүдэлжэ, түрүүшүүлэй зэргэдэ гараа бэлэй. Дымбрынэй аха Бадма-Сырен, дүү Шойдон баһа 10-дахи классуудые дүүргэжэ, механизаторнууд болонхой. Хүбүүдэй Эсэгэ Дагба Онгорович Малзуров 30-аад гаран жэлдэ механизатораар ажаллажа, аймаг болон республика доторoo мэдээжэ болоһон. Ажалдаа суутай ябаһан механизатор Октябриин Революциин орден, медальнуудта хүртэнхэй. Гадна СССР-эй Верховно Соведэй депутадааршье һунгагдаһан намтартай. Дагба Онгоровичой гэрһээ суута дүрбэн механизаторнууд гараһан юм. «Восточные Саяны» колхозой Таһархайн отделениин тракторна бригадын хахадынь шахуу Малзуровай бүлэдэ хабаатай болодог.

Б. БИРБАЕВ.

МҮНӨӨШЬЕ БЭЛЭН

лаан-Үдын аймагай Дээрэмэй «Советская Рос колхозой механизаторхабарай тарилгада хэгдэхэ трактор болон зэр зэмсэгүүдэй заилгые ургаса хуряад хүдэлмэриин дүүрэмтон эмхитэйгээр эхилюм.

СС-эй XXV съездые эй солотойгоор угтахын социалис мүрысөөндэ ролсоһон колхозой меаторнууд хабарай таын хүдэлмэридэ ашаглагдаха 25 трактор, 20 плуг, 15 сеялкээ бултыень заһажа дүүргээд байна. Игэжэ түрэл партиингаа ээлжээтэ съездын хүндэлэлдэ абаһан социалис уялгаяа болзорһоонь урид бэелүүлжэ шадаба.

«Сельхозтехника» нэгэдэлэй аймагай отделениин хүсөөр эмхидхэгдэдэг техническэ хангалгада ороһон ушар техникэ заһабарилгые түргөөр дүүргэхэ арга олгоо гэжэ эндэ тэмдэглэлтэй.

А. НАГАСЛАЕВ.

ДЕКАБРИСТНУУДАЙ ДУРАСХААЛ

Декабристнуудай буһалгаанай болоһоор 150 жэлэй ойдо зорюулагдаһан митинг Сэлэнгын аймагай Новоселенгинск тосхондо декабриин 24-дэ болобо. КПСС-эй Буряадай обкомой секретарь А. А. Бадиев, республикын культурын министр Д. З. Жалсараев, Буряадай филиалай эрдэмтэд, Сэлэнгын аймагай партийна, совет ажахын зургаануудай хүтэлбэрилэгшэд, үйлэдбэриин түрүүшүүл митингдэ хабаадалсаа.

Декабристнуудай буһалгаанай болоһоор 150 жэлэй ойдо зорюулагдаһан мемориалые КПСС-эй обкомой секретарь А. А. Бадиев нээбэ. Философиин эрдэмэй кандидат Д. Д. Лубсанов, Сэлэнгын аймагай суута кукурузашан Б. Р. Жамбалов, экскаваторай машинист П. В. Балалаешников гэгшэд үгэ хэлэһэн байна.

Удаань Новоселенгинск тосхоной түбтэ декабрист Н. Бестужевай дурасхаалда зорюулагдаһан хүшөө нээгдээ.

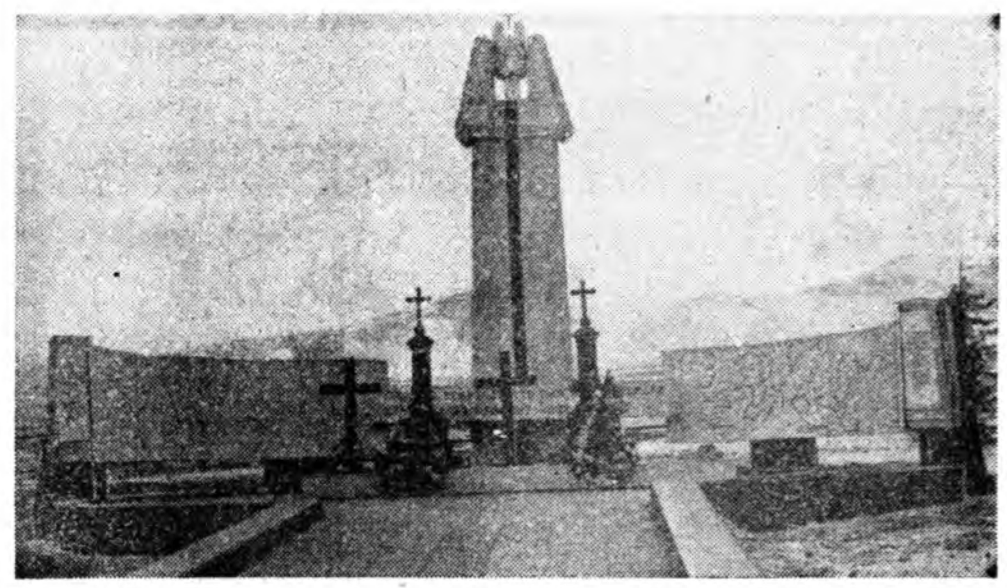
Тиигээд энэ тосхоной соёлой байшанда декабристнуудай буһалгаанай болоһоор 150 жэлэй ойдо зорюулагдаһан научна конференци хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлһэн байна. Тэндэ «Декабристнуудай хүдэлөөнэй түүхэтэ удха шанар» тухай элидхэл философиин эрдэмэй кандидат Д. Д. Лубсанов хэбэ. «Декабристнуудай үе саг ба мүнөө үеын Сэлэнгын аймаг» тухай элидхэл КПСС-эй Сэлэнгын райкомой нэгэдэхи секретарь М. Ж. Шагдаров, Новоселенгинск тосхондо музейн яажа байгуулагдаһан тухай элидхэл республикын культурын министрэй орлогшо А. М. Герштейн гэгшэд хэһэн байна.

Декабристнуудта зорюулагдаһан музейе Буряадай АССР-эй культурын министр Д. З. Жалсараев нээгээ.

Манай корр.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: декабристнуудта зорюулагдажа Новоселенгинск шадар нээгдэһэн мемориал.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.



БЭШҮҮРЭЙХИДЭЙ ҮҮСХЭЛ ДЭМЖЭН...

Кабанскын совхозой Степно-Дворецкий, «Байкальский» совхозой Еланай һү һаалиин фермэнүүдэй малшад гүрэндэ һү тушаалгаар табан жэлэйнгээ даабари дүүргэжэ, аймаг соогоо түрүүлбэ.

Партиин XXV съездые нэрэтэй түрэтэйгөөр угтахын тула республика дотор социалис мүрысөөнэй үүсхэл гаргаһан Бэшүүрэй аймагай малшадай уряае дэмжэн, шэнэ уялга эндэхид абаһан байна. Нёдондо жэлэй энэ үеынхитэй жэшэбэл, байгша ондо һү һаалинь нэмэжэ, Степно-Дворецкиин һү һаалиин фермэ—4650, Еланай фермэ — 6300 центнер һү һаахаар хараална.

Тиин үбэлэй үедэ һарадаа үнеэн бүриһөө 80 килограмм һүн һаагдаха. 100 үнеэн бүриһөө 96 тугал абтагдаха юм. Шахамалнуудай шэгнүүрые сүүдхэдээ дунда зэргээр 800 граммаар нэмээжэ, гүрэндэ 350 килограммһаа доошо бэшэ шэгнүүртэйгээр тушааха гэжэ зорихой.

А. ХАЛТУЕВ.

МҮРЫСӨӨНИИНЬ ҮРГЭЛЖЭЛҺӨӨР

Зэдын вольфрам-молибденэй комбинадай хамһабариин ажахы үниһөө хойшо үүлтэртэ мал үсхэбэрилжэ, Закаменск хотын хүн зониие сагаан эдеэгээр хангадаг юм. Хэдэн жэлэй туршада һү ехэтэй симментальска үүлтэрэй үнеэ олошоруулжа, тус бүриһөөнь жэлдээ 3600 гаран килограмм һү һаадаг болонхой.

Жэшээнь, 1975 ондо залуу һаалишад Валентина Гармаева үнеэн бүриһөө 3652 килограмм, Екатерина Максимова 3127 килограмм, Мария Миллер—3052 килограмм һү һааһан байна.

Энэ фермын һаалишад үнеэн бүриин һаамые 2 мянгаһаа үлүүлһээр үнинэй юм. Тиихэдэ гунжадһаа тус бүриин 1700—1900 килограмм һү абадаг болонхой. Эндэхи һаалишад, илангаяа зоотехник Римма Владимировна Зюлькова үнеэдые һубайруулхагүйн тула оролдоно.

Фермын коллектив хоногой 1300—1500 килограмм һү һаажа наймаанда гаргадаг юм. Гадна түсэбһөө гадуур 100 центнер һү, 15 центнер мяха гүрэндэ худалдаба.

Малай ашаг шэмэ дээшэлүүлхэ зорилготойгоор дэлгэрһэн социалис мүрысөөгөө үргэлжэлүүлжэ, КПСС-эй ээлжээтэ XXV съездые ажалай шэнэ амжалтаар угтахыч түлөө һаалишад тэмсэжэ байнхай.

Д. АЮШЕЕВ.

ВЦСПС-эй ПЛЕНУМ

ВЦСПС-эй XI пленум декабриин 24-дэ болоо.

Советскэ Союзай Коммунис партиин XXV съездэдэ зорюулжа, КПСС-эй ЦК-гай гаргаһан «СССР-эй арадай ажахые 1976—1980 онуудта хүгжөөлгын гол шэглэлнүүд» гэһэн проект тухай, мүн КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1975 оной) Пленум дээрэ КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь нүхэр Л .И. Брежневэй хэлэһэн үгэһөө эшэ үндэһэтэй, профсоюзуудай шиидхэхэ зорилгонууд тухай элидхэл ВЦСПС-эй секретарь И. Прохоров хэбэ.

Хүдэлмэришэн анги, колхозно таряашад, ажалша интеллигенци, бүхы совет арад партиин XXIV съездын тоохойлон хараалһан социально-экономическа программые КПСС-эй хүтэлбэри доро амжалтатайгаар бэелүүлжэ байна гэжэ пленум дээрэ тусхайлан тэмдэглэгдээ.

Түсэбүүдээ предприяти бүхэнэй амжалтатайгаар дүүргэхын ба үлүүлэн дүүргэхынь түлөө, ажалдаа эрхим илалта амжалтануудые туйлахынь түлөө, бүгэдэ арадай социалис мүрысөө бүри үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, арбадахи табан жэлые арад зоной баян дэлгэр байдалай саашадаа урган һалбаралгын аша туһада ашаг үрэ ехэтэй табан жэл, эрхим шанар хангалгын табан жэл болгохын тула шухала бүхы юумэ хэхэ гээшэ партийна организацинуудай хүтэлбэри доро профсоюзуудай бэелүүлхэ шухалын шухала уялга болоно. Үйлэдбэри саашадань хүгжөөлгын, арад зоной байдал улам һайжаруулгын шиидхэхы эшэ нүхэсэл болохо ажалай бүтээсые улам дээшэлүүлхэ гэһэн оролдолго хүсэлэлгэдэ профсоюзна эмхи бүхэнэй гол анхарал хододоо хандуулагдаха ёһотой.

Элидхэлые зүбшэн хэлсэлгэдэ А. А. Ждановай нэрэмжэтэ Ижорско заводой слесарьнүүдэй бригадир, Социалис Ажалай Герой А. П. Михалев, Украинын профсоюзуудай республиканска соведэй түрүүлэгшэ В. А. Сологуб, Минскэ камвольно комбинадай ээрэлгэшэ, Социалис Ажалай Герой З. М. Бычковская болон бусад хабаадаба.

КПСС-эй XXV съездэдэ зорюулжа, КПСС-эй ЦК-гай гаргаһан, «СССР-эй арадай ажахые 1976—1980 онуудта хүгжөөлгын гол шэглэлнүүд» гэһэн проектые пленум бүгэдын дуугаар һайшаагаа. КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1975 оной) Пленумэй шиидхэбэринүүдые, партиин ЦК-гай Пленум дээрэ нүхэр Л. И. Брежневэй хэлэһэн үгэ доторхи тобшололнууд ба бодомжонуудые сэхэ шууд бэелүүлхын тула һайшаан абаа.

КПСС-эй XXV съездэдэ зорюулжа партиин ЦК-гай гаргаһан проектые үргэнөөр зүбшэн хэлсэлгэдэ, тайлбарилан ойлгуулгада эдэбхитэйгээр хабаадахыень, коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури тогтоохо ойрын шэнэ зорилгонуудые ерэхэ табан жэлдэ бэелүүлхын тула партиин хараалһан зорилгонуудай гүнзэгы удха ба политическэ ехэ удха шанарые хүдэлмэришэн, колхозник болон алба хаагша бүхэндэ ойлгуулхыень ВЦСПС-эй пленум профсоюзна эмхинүүдые уялгалба.

(ТАСС).

КПСС-эй ДЕЛЕГАЦИ МОРДОБО

ГАВАНА. (ТАСС). КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. А. Суслов түрүүтэй Советскэ Союзай Коммунис партиин делегаци Кубын Коммунис партиин I съездын хүдэлмэридэ хабаадаһанаа Москвагаа бусахаяа декабриин 23-да эндэһээ мордобо.

КПСС-эй делегациин Кубада ерээд байха үедэ М. А. Суслов Кубын КП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, Кубын Республикын Революционно правительствын Премьер-Министр Ф. Кастротай уулзажа, үнэн зүрхэнһөө, хани ёһоор хөөрэлдэһэн байгаа.

КПСС-эй делегациин толгойлогшо хани халуун, нүхэр ёһоной оршон байдалда ВСРП-гэй ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь Я. Кадартай, ПТВ-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, ДРВ-гэй Премьер-Министрэй орлогшо, оборонын министр Во Нгуен Зиаптай, НДРЙ-гэй Национальна фронтын Нэгэдэмэл политическэ эмхиин ЦК-гай Генеральна секретарь Абдель Фаттах Исмаилтай уулзажа хөөрэлдөө.

Кубын Компартиин ЦК-гай хоёрдохи секретарь, Кубын Республикын Революционно правительствын Премьер-Министрэй нэгэдэхи орлогшо Рауль Кастро, Кубын КП-гэй ЦК-гай гэшүүн, Революционно правительствын Премьер-Министрэй орлогшо, Флавио Браво, Кубаһаа СССР-тэ байдаг элшэн сайд Северо Агирре дель Кристо Гаванын «Хосе Марти» гэжэ аэропортдо КПСС-эй делегациие үдэшэһэн байна.

СССР-һээ Кубын Республикада байдаг элшэн сайд Н. П. Толубеев, Кубадахи СССР-эй посольствын ба бусад совет эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд үдэшэгшэдэй дунда байлсаа.

КПСС-эй ДЕЛЕГАЦИ МОСКВАГАА БУСАЖА ЕРЭБЭ

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. А. Суслов түрүүтэй Советскэ Союзай Коммунис партиин делегаци Кубын Коммунис партиин I съездэдэ хабаадаһанаа декабриин 24-дэ Гаваһаа Москва бусажа ерэбэ. КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, КПСС-эй Ленинградска обкомой нэгэдэхи секретарь Г. В. Романов, КПСС-эй ЦК-гай секретарь К. Ф. Катушев, КПСС-эй Краснодарай крайкомой нэгэдэхи секретарь С. Ф. Медунов, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо И. В. Архипов делегациин бүридэлдэ ороһон байна.

Нүхэд Л. И. Брежнев, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, А. Я. Пельше, Б. Н. Пономарев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүд Г. С. Павлов, Н. М. Пегов, К. У. Черненко, КПСС-эй ЦК-гай гэшүүндэ кандидат С. К. Цвигун, КПСС-эй Центральна шалгалтын комиссиин гэшүүд Л. М. Замятин, О. Б. Рахманин, КПСС-эй ЦК-гай таһагые даагшын орлогшо В. С. Шапошников, КПСС-эй ЦК-гай хэрэгүүдые эрхилэгшын орлогшо М. Е. Могилевец гэгшэд аэродром дээрэ делегациие угтаба.

СОЦИАЛИС ИСКУССТВЫН МАНИФЕСТ

В. И. Ленинэй «Партийна эмхи ба партийна литература» гэһэн статьягай хэблэгдэһээр 70 жэлэй ойдо зорюулагдажа, СССР-эй Уран зурагай академиин XXXII сесси декабриин 24-дэ Москвада нээгдэбэ. КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институдай, В. И. Ленинэй Түбэй музейн хүдэлмэрилэгшэд сессидэ хабаадаһан байна.

СССР-эй Уран зурагай академиин президент Н. В. Томскийн заседани нээхэдээ, Октябрьдой түрүүшын революциин үеэр В. И. Ленинэй бэшэһэн статьягай социалис искусство хүгжөөлгэдэ шухала удха шанартай байһыень тэмдэглээ. Партийна искусствын үндэр ехэ гол ёһонуудые тодорхойлһон Ленинэй түүхэтэ зүб байһые саашадаа бодото байдал баталһан байна.

КПСС-эй ЦК-гай дэргэдэхи Марксизм-ленинизмын институдай директор академик А. Г. Егоров В. И. Ленинэй «Партийна эмхи ба партийна литература» гэһэн статьягай хэблэгдэһээр 70 жэлэй ой тухай элидхэл хэбэ.

(ТАСС).

АВТОМОБИЛЬНА ПРОМЫШЛЕННОСТИИН МИНИСТЕРСТВО ТҮСЭБТЭ ЮҺЭДЭХИ ТАБАН ЖЭЛЭЙ ДААБАРИНУУДЫЕ ДҮҮРГЭЭ

Автомобильна промышленностиин министерствын предприятинуудай, эмхинүүдэй коллективүүд түсэбтэ юһэдэхи табан жэлдэ гол шухала зүйлэй продукци болон эдлэл хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилжэ, худалдаха даабаринуудаа дүүргэбэ.

Табан жэл соо продукци бүтээн гаргалга 83 процентээр дээшэлээ. Тэрэ тоодо автомобильнуудые бүтээлгэ —2 дахин, запас частьнуудые—1,5 дахин, прицепүүд ба бишыхан прицепүүдые бүтээлгэ 25 процентээр дээшэлһэн байна. Соёлой-ажаһуудал хангалгын, ажахын хэрэглэмжын эд бараа үйлэдбэрилэн гаргалга 45 процентээр нэмээгдээ.

Ажалай бүтээсэ 58 процентээр ургаа. Тиихэдэ энээнэй ашаар продукциин ургалтын табанай дүрбэн хубинь туйлагдаһан байна.

Түсэбтэ табан жэлэй үедэ министерствын предприятинуудай, эмхинүүдэй коллективүүд арадай ажахын элдэб һалбаринуудта хэрэглэгдэхэ 72 шэнэ түхэлэй автомобильнуудые, прицепүүдые бүтээн гаргажа захалһан, автомашинануудай ашаа тээхэ хүсые дээшэлүүлһэн, хүнгэн автомобильнууд ба автобусуудые бүри һайн шанартайгаар бүтээдэг болоһон байха юм.

КПСС-эй ЦК-гай һайшааһан, хэдэ хэдэн коллективүүдэй үүсхэлээр министерствын предприятинуудта эрдэм, техникын түйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ, продукциин шанар һайжаруулха холын хараата түсэбүүд табигдажа, бэелүүлэгдэһэн байна.

134 мянган ашаанай машина, 769 мянган хүнгэн автомобиль, 24 мянган автобус бүтээхэ аргатай үйлэдбэриин хүсэн табан жэл соо ашаглалгада оруулагдаа. Волгын автомобильна заводто хүнгэн автомобильнуудые бүтээхэ проектээр хараалагдаһан ехэ хүсэн богони болзор соо ашаглалгада тушаагдаба. Шэнэ автогигант — ехэ ашаанай автомобильнуудые бүтээхэ Камска бүлэг заводуудай барилга үргэнөөр хэгдэжэ байна.

СССР-эй ЦСУ.

ТЕХНИЧЕСКЭ МЭРГЭЖЭЛ ОЛГОДОГ ҺУРАЛСАЛАЙ ТАЛААР РСФСР-эй МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ГҮРЭНЭЙ КОМИТЕТ ТАБАН ЖЭЛЭЙНГЭЭ ДААБАРИНУУДЫЕ ДҮҮРГЭЭ

КПСС-эй XXIV съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн, техническэ мэргэжэл олгодог һуралсалай талаар РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй гүрэнэй комитедэй һургуулинуудай коллективүүд хүдэлмэришэнэй мэргэжэлтэдые бэлдэхэ табан жэлэйнгээ даабаринуудые болзорһоонь урид дүүргээ.

1971—1975 онуудта техническэ мэргэжэлэй училищинууд арадай ажахыда хүдэлхэ 5,6 миллионһоо үлүү дүршэл ехэтэй хүдэлмэришэдые һурган бэлдээ. Эдэ жэлнүүдэй түсэбөөр хараалагдаһанда орходоо, энэнь 204 мянган хүнөөр олошороо. Техническэ мэргэжэлэй дунда училищинууд 4,7 дахин олошоруулагдаа.

РСФСР-эй ЦСУ.

ПАРТИЙНА АЖАБАЙДАЛ

МАЛШАДАА ХАЛУУН АНХАРАЛААР ХҮРЕЭЛХЭ

Юрөө нютагай ажалшад юhэдэхи табан жэлэй туршада газар тарялан болон мал ажал эрхилхэ хэрэгтээ горитой амжалта туйлаба.

Туйлагдаhан дүнгүүдые шэнжэлээд байхадаа, кадрнуудые шэлэн томилхо, тааруугаар хубаарилан табиха, хүмүүжүүлхэ талаар партийна эхин организациин ябуулhан хүдэлмэри ехэ үүргэ дүүргэдэг байна гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз хадаа мал ажал эрхилдэг томо ажахы мүн. Энэ ажахы 43,8 мянган толгой хонидтой. Ажахын жэл соо оруулhан бүхы олзын 60 процентнь мал ажалhаа абтана.

Мүнөө колхозой правлениин, парторганизациин, мүн бүхы гэшүүдэй урда ехэхэн зорилгонууд табигдана. Малай үбэлжэлгые жэшээтэ hайнаар үнгэргэхэ, тоо толгойень олошоруулха, мяха, hү, ноохо ехээр абаха хэрэгтэй.

Гэхэ зуура, энэ гол зорилго хадаа имагтал кадрнуудай хүсөөр шиидхэгдэхэнь мэдээжэ. Энээнэй урда жэлнүүдтэ hаалишадай, хонишодой, мал адуулагшадай дунда хүдэлмэри hулаар ябуулhан, фермэнүүдэй коллективүүдые бэхижүүлхэ хэрэгтэ анхаралаа мүртэйгөөр хандуулдаггүй байhан дээрэhээ мал ажал бирагүйшэг байдалтай байгаа. Мүнөө энэ дутагдалые үндэhөөрнь усадхаха зорилго табигдаа.

Малай үбэлжэлгын эхилхын урда тээ колхозой партком коммунистнуудые үйлэдбэри дээрэ тааруугаар хубаарилан табиха тухай асуудал зүбшөө. Тиихэдээ партийна гол хүсэеэ малай фермэнүүдтэ эльгээхэ гэhэн шиидхэбэри абаа hэн.

Мүнөө малай фермэнүүдтэ, томо комплекснуудта дүй дүршэлтэй малшад, эдэбхитэй коммунистнууд олоороо хүдэлнэ. Жэшээлхэдэ, КПСС-эй райкомой гэшүүн Дулма Жамбаловна Цырендоржиевагай даажа байhан Бэрхэ-Дабаанай hү hаалиин фермэ жэлhээ жэлдэ hү ехээр hаана. Ажалаа зүбөөр эмхидхэhэнэй, тэжээлээ болгоомжотойгоор хэрэглэhэнэй, малшадай мэргэжэл шадабаряие дээшэлүүлжэ шадаhанай ашаар иимэ амжалта туйлагдана гээшэ. Дулма Жамбаловна өөрөө үнгэрhэн жэлдэ үнеэн бүриhөө 3630 килограмм hү hаагаа hэн. Харин энэ жэлдэ нёдондонойхиhоо бүри ехэ hү hааха аргатай.

Энэ фермын малшад олон тугал абадаг, hайнаар түлжүүлдэг. Энэ жэлэй эхинhээ хойшо зуун үнеэн бүхэнhөө 121 тугал абтаад байна. Энэ ушарта Цырендоржиевагай габьяа ехэ. Тэрэ техник-үрэжүүлэгшэ бшуу.

Коммунист Дулмажаб Галсановна Ташарай малай комплексые даагшаар гурбадахи жэлээ хүдэлжэ байна. Тэрэ дааhан хэрэгтээ харюусалгатайгаар хандадаг, шадамар бэрхэ эмхидхэлшэ хүн.

КПСС-эй гэшүүн Долгор Цыреновагай хүтэлбэрилдэг Үдэнгын комплекс 406 үнеэдтэй юм. Hаяхан эмхидхэгдэhэн энэ коллективтэ 18 hаалишад хүдэлнэ. Ажал хүдэлмэринь яhала урагшатай ябана.

Олон коммунистнуд болон комсомолшууд парткомой дурадхалаар малай фермэ, бригадануудта хүдэлмэрилхэеэ ошоhон байна. Партиин гэшүүд Дарима Данзанова, Александр Жамьянов, hаалишад болоhон комсомолшууд Екатерина Дамчеева, Татьяна Домеева болон бусад тэдэнэй тоодо ороно.

Мүнөө партийна организациин гол хүсэниинь мал ажалда элсүүлэгдэнхэй. 43 коммунистнууд фермэ, бригада хүтэлбэрилнэ, хонишодоор, hаалишадаар, мал адуулагшадаар хүдэлнэ. Эдэнэр болбол ажахын гол hалбари болохо мал ажалые улам хүгжөөхэ асуудал шиидхэхэ ехэхэн хүсэн мүн.

Партийна организаци өөрынгөө ябуулдаг политическэ хүдэлмэриие улам хурса, аша үрэ ехэтэй болгохо гэжэ оролдоно. Түбхын түрүүндэ агитколлективээ бэхижүүлhэн байна. Тэрэнь мүнөө 36 хүнhөө бүридэнэ. Хүдөөгэй интеллигенци — багшанар, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд, соёлшод, хүдөө ажахын мэргэжэлтэд политическэ хүдэлмэридэ эдэбхитэйгээр хабаадана.

Hара бүхэндэ хоёр дахин агитаторнуудай семинар-зүблөөн үнгэргэгдэдэг. Тэдээн дээрэ политическэ агитациин гол шухала асуудалнууд зүбшэн хэлсэгдэдэг. Колхозой үйлэдбэриин гол зорилгонуудтай холбоотой байхаар ниитэ ойлгууламжын хүдэлмэри партком ябуулна. Жэшээлхэдэ, тээсгэн болоhон агитаторнуудай семинар дээрэ малай үбэлжэлгын үедэ ябуулагдаха политическэ агитациин зорилгонууд тухай асуудал зүбшэгдөө. Мүнөө КПСС-эй ЦК-гай проектээр ехэ хөөрэлдөөн болоно.

Агитаторай уялга үнэн сэхээр дүүргэдэг коммунистнууд болон комсомолшууд улам олон боложо байна. Жэшээлхэдэ, партиин гэшүүн Петр Чагдуровые абаад үзэе. Тэрэ хонишодой дунда ойлгууламжын хүдэлмэри ябуулдаг. Коммунис партиин, Совет правительствын эрхилдэг дотоодын болон гадаадын политика тухай хөөрэжэ үгэдэг, колхозой экономико хүгжөөхэ, колхозниг гуудай ажабайдал hайжаруулха ушарта хонин ажалай ямар үүргэтэй байhан тухай тайлбарилан ойлгуулдаг. Энэ агитатор хонишодой ажалда шэнэ онол арга, дүй дүршэл нэбтэрүүлхэ гэжэ оролдодог юм.

Малай фермэнүүдэй хүдэлмэрилэгшэдые ажаhуудалай ба культурна талаар хангаха асуудалда партком ехэ анхаралаа хандуулна. Бэрхэ-Дабаан, Үдэнгэ, Ташар гэхэшэлэн малай томо томо фермэнүүдэй дэргэдэ культбаза байгуулагданхай. Тэндэ байрын hайн гэрнүүд, бани баригданхай, улаан булан түхеэрэгдэнхэй. Мүн Дээдэ-Юрөөдэ, Талын-Булагта улаан булан бии юм. Эндэ радиоприемник, телевизор, библиотечкэ, нааданай зүйлнүүд, аптечкэ, мебель табигданхай.

Колхозой түб hууринhаа 22 километрэй газарта түхеэрэгдэhэн Үдэнгын культбазын хүдэлмэри тухай халта тогтое. Тэрэниие тойроод 10—12 километрэй оршондо хэдэн олон гүүртэ, хонишодой бригада байрладаг юм. Үдэнгын малай комплексдо хүдэлдэг малшадай мэдээлдэ үужам гэр үгтэнхэй. Энээнэй нэгэ хахад соонь hаалишадай амарха таhалга, нүгөө хахадтань улаан булан түхеэрэгдэнхэй. Энэ байшан соо хододоо дулаан, ариг сэбэр байдаг. Улаан булан дань библиотекэ, газетэ, журналнууд, телевизор бии. Харуулан ойлгуулха зүйлнүүд ханаарнь хадаатай байха. Хүндэлэлэй самбар, ханын hонин, hаалишан бүхэнэй социалис уялгын дүүргэлтын дүнгые харуулhан мэдээсэл болон бюллетень олоной анхарал татадаг.

Коммунист В. Б. Дашадондуковто культбазын хүдэлмэри даалгагданхай. Хүдэлмэринь тусгаар түсэбэй ёhоор ябуулагдана. Хонишод, hаалишад, мал адуулагшад улаан булан соо сугларжа, сүлөөтэй сагаа хүхюу зугаатайгаар үнгэргэдэг. Уран hайханай коллектив эндэ ерэжэ, концерт табидаг, лекторнууд, элидхэлшэд айлшалдаг, мүн нүүдэл кино ерэдэг. Колхозой правлениин түрүүлэгшэ, Социалис Ажалай Герой Жамсо Бальжинимаевич Ванкеев, парткомой секретарь В. Б. Цыбиков, колхозой ахамад зоотехник В. Л. Пронькин түрүүтэй ажахын хүтэлбэрилэгшэд эндэ ээлжээгээр ерэжэ, малшадтай хөөрэлдэдэг заншалтай. Улаан булан соо бүхы коллективээрээ сугларжа, радио-дамжуулга шагнадаг, ном hудар, газетэ, журналнуудые уншадаг юм.

Үбэлэй сагай хүрэжэ ерэхэдэ илангаяа хонишодто бэрхэтэй байдал ушарба. Тэжээлээр бага hэн тула тэдэнэр хонидоо бэлшээридэ гаргана. Зуутан гэжэ алдартай коммунистнууд Бутид Банзаракцаева, Бугыд Батуева, Буда-Цырен Булгатов гэгшэд шадамар бэрхээр хонидоо үбэлэй сагта адуулдаг юм. Тэжээлээр дутамаг ондо орохоо байhан тула эдэ түрүү хонишодой баян дүй дүршэлые колхозойнгоо бүхы хонишодой хүдэлмэридэ нэбтэрүүлхын тулада партийна организаци мүнөө хэмжээнүүдые абажа байна.

Малшадай дунда ниитэ политическэ, соёл болбосоролой хүдэлмэри эмхидхэн ябуулха хэрэгтээ партком яhала урагшатай алхам хэжэ эхилбэ.

Р. БАЛДАНОВ,
манай корр.
Сэлэнгын аймаг.



ТАБАН ЖЭЛЭЙ ТҮРҮҮШҮҮЛ

Электро-гагнууршан Анатолий Калистратович Федотовые танихагүй хүн Шэнэ-Бэрээнэй механическа заводой коллектив соо үсөөн лэбайха. Анатолий Калистратович олон жэлэй туршада эндэ хүдэлжэ, дүршэл шадабаритай болоhон хүн юм. Халаанайнгаа даабари хододоо үлүүлжэ, hайн шанартай продукци ехээр гаргадаг. Юhэдэхи табан жэлэйнгээ даабари 3 жэлэй туршада дүүргэhэн юм.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: электро-гагнууршан А. К. Федотов.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.



СОВХОЗДО СЕМИНАР БОЛОБО

Мухар-Шэбэрэй аймагай үзэл сурталай хүдэлмэрилэгшэдэй семинар эндэхи «Эрдэм» совхоздо болобо. Тэрэнэй хүдэлмэридэ предприятинуудай, колхоз болон совхозуудай, эмхи зургаануудай ба hургуулинуудай партийна организацинуудай секретарьнар, пропагандистнар, агитаторнууд, политинформаторнууд, соёлой байшан ба библиотекэнүүдые даагшанар, hургуулинуудай директорнүүд, «Знание» бүлгэмэй эхин эмхинүүдые хүтэлбэрилэгшэд болон бусад хабаадаа.

КПСС-эй Мухар-Шэбэрэй райкомой нэгэдэхи секретарь нүхэр Конев Г. М. энэ семинарые нээжэ, «Юhэдэхи табан жэлэй туршада аймагай арадай ажахые хүгжөөлгын дүнгүүд ба арбадахи табан жэлэй зорилгонууд» гэhэн асуудалаар элидхэл хэбэ. «Эрдэм» совхоздо КПСС-эй XXV съездын урда тээ ниитэ политическэ хүдэлмэриин ямараар эмхидхэгдэhэн тухай ажахын парткомой секретарь А. С. Доржиев, багшанарай коллективэй энэ хүдэлмэридэ ямараар хабаададаг тушаа Түгнын дунда hургуулиин директор В. И. Самсонов, «Эрдэм» совхозой ажахын саашадаа хүгжэхэ шэглэлнүүд тухай совхозой директор Т. Е. Оленников гэгшэд сугларагшадта тодорхойгоор хөөрэжэ үгөө.

Hүүлээрнь семинарта хабаадагшад гурбан секци боложо хубаараад, тобшохон мэдээсэлнүүдые шагнаhан байна. Нэгэдэхи секцидэнь «Знание» бүлгэмэй эхин эмхинүүдые хүтэлбэрилэгшэд болон бусад хабаадажа, ажалайнгаа дүй дүршэл тухай хөөрэлдэбэ. Хоёрдохи секцидэ профсоюзай, комсомолой болон соёл-гэгээрэлэй эмхи зургаануудай хүдэлмэрилэгшэд, гурбадахи секцидэ — партийна эхин организацинуудай секретарьнар hуралсаhан байна.

Семинарта хабаадагшад Түгнын хүдөөгэй соёлой байшангай, библиотекын хүдэлмэритэй танилсаа.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: семинарта хабаадаhан соёлой байшангуудай директорнүүд М. Т. Андреева (зүүн гарhаа). Б. Н. Гуревич, С. Ф. Разгильдеева, Суулгын дунда hургуулиин директор Н. И. Тапханаева, Никольск тосхоной библиотекые даагша И. И. Бодров гэгшэд забhарлалгын үедэ.

Ц. ЦЫРЕНЖАПОВАЙ фото.

ЯРУУНЫН АЙМАГТА

АРБАДАХИ ТАБАН ЖЭЛЭЙ ТҮСЭБӨӨР

Яруунын хизаар дайдын ашагта малтамалнуудай баялигуудые элирүүлэн, промышленна үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ талаар тон ехэ хүдэлмэри хэжэ байhан Үдэ—Витимэй экспедици юhэдэхи табан жэлэйнгээ түсэбые амжалтатайгаар дүүргэжэ байна. Газар үрэмдэлгын бригаданууд социалис мүрысөөндэ оролсон, ажалай эрхим бүтээсэ туйлана. Жэшээнь, үрэмдэлгын ахалагша мастер Э. Г. Галласай бригада табан жэлэйнгээ түсэбые 3 жэл 10 hара соо дүүргэжэ, 13.261 метр газар үрэмдөө hэн. Тиигэжэ тус бригада арбадахи табан жэлэй түсэбөөр хүдэлжэ, мүнөө үедэ 3.147 метр газар үрэмдөөд байна. Энэ хугасаа соо 2.617 түхэригэй алмалта хэгдээ. Тэрэшэлэн П. Е. Котляревскиин, Г. В. Белоусовай бригаданууд табан жэлэйнгээ түсэбүүдые байгша оной сентябрь hарада дүүргэhэн тухайгаа элидхэбэ.

БЭЛЭДХЭЛШЭДЭЙ АМЖАЛТА

Яруунын бэлэдхэлэй конторын коллектив табан жэлэйнгээ түсэб 104,3 процент дүүргээ гэхэ гү, али табан жэлэй түсэбhөө гадуур хахад миллион түхэригэй хүдөө ажахын продукци, түүхэй эд зүйлнүүдые худалдан абаhан байна. Харин жэлэй дүүрэтэр үшөө 120 мянган түхэригэй продукци, эд зүйл бэлэдхэгдэжэ, даабариhаа гадуур бүхыдөө 15.500 түхэригэй ашаг олзо абтаха болоно.

HААЛИИН ШЭНЭ КОМПЛЕКС

Энэ намартаа «Победа» колхоздо hү hаалиин шэнэ комплекс ашаглалгада үгтэhэн байна. Тиигэжэ Этэтын фермын хүшэр хүндэ ажал бүрин оньhожоруулагдаба гээшэ. Эндэ hү тушаан абаха тусхай таhалга, hү хүргэхэ, hүнэй шанар болон тоhолигые шалгаха түхеэрэлгэнүүд бии. Мүн улаан булан, hаалишадай санитарна таhалга түхеэрэгдэнхэй.

Эгэтын адагай дунда hургуули дүүргээд, hайн дураараа фермэ дээрэ хүдэлхэеэ ерэhэн залуушуул энээ hаалишадаар, туталшадаар хүдэлнэ. Тэдэнэр дүй дүршэлтэй хүнүүдhээ жэшээ hургаал абажа, үйлэдбэриин шэнэ технологи ажалдаа нэбтэрүүлэн, малайнгаа ашаг шэмэ дээшэлүүлхын түлөө тэмсэжэ эхилээ. Бэшүүрэй малшадай үүсхэлые дэмжэн, эндэхи hаалишад үбэлжэлгын үедэ үнеэн бүриhөө 1.300 килограмм hү hааха гэhэн дээшэлүүлэгдэhэн социалис уялга абанхай. Харин Ц.-Д. Цыренова, О. Намсараева, Ц. Будаева гэгшэд үнеэн бүриhөө 1.400 килограмм hү hааха гэжэ шиидэбэ.

ТҮРҮҮ АЖАЛШАД ПАРТИДА АБТАНА

КПСС-эй XXV съездын ойртожо байhан эдэ үдэрнүүдтэ Яруунын аймагай партийна эхин организацинууд партиин зэргэдэ түрүү ажалша хүнүүдые абаха талаар шухала хүдэлмэри ябуулжа байнхай. Ноябриин hүүл багта болоhон КПСС-эй райкомой бюро дээрэ түрүү ажалшад Коммунис партиин зэргэдэ оробо. Ленинэй партиин гэшүүдээр Тулдунай совхозой хонишон В. Д. Ширабон, «Улаан туяа» совхозой токарь А. А. Апханов, Нарhатын совхозой hаалиин фермын мал адуулагша Д. Л. Ешиев болон бусад нүхэд абтаhан байха юм. Тэрэшэлэн Яруунын совхозой жолоошон Ц. Г. Яковлев, «Дружба» колхозой комбайнер Б. Б. Жамбалов, «Улаан-Туяа» совхозой тракторист Ц. Д. Дондоков гэгшэд КПСС-эй гэшүүндэ кандидадуудаар абтаа.

Д. ДУГАРОВ,
манай корр.

ОРОНГЫН ЗУУТАН

Оронгын совхозой түрүү хонишон, зуутан Тимофей Алексеевэй отара ажахын түбhөө арбаад модоной газарта юм. Үндэр бэетэй, наранай элшэдэ хүрилшэhэн шарайтай дүшөөд наhанай ахалагша хонишон шэнэ гэртээ сүлөөгүй хүдэлжэ байба. Гэрэйнгээ шала задалжархёод, досоо талаhаань шорой хаяжа, дулаалжа байгаа.

— Дүү хүбүүдээ туhалалсахыень дуудаад, энэ гэртээ орохо гэжэ ехэл сүлөөгүй байнабди, — гээд Тимофей Табитханович хэлэбэ.

Удаань ахалагша хонишон ажал хэрэг тухайгаа хөөрэжэ үгөө hэн. Хөөрөөень шагнажа hууhадаа, огто хүлеэгдээгүй нэгэ ушарhаа уламжалан, тэрэнэй ажабайдалда болоhон ехэ хубилалта гайхаа бэлэйб.

Тимофей Алексеев ажалайнгаа намтар Эрхүүгэй областиин Алайрай районой Нукуты тосхондо эхилhэн юм. Оньhон техникэдэ дуратай хүбүүн жолоошоной мэргэжэл шэлэжэ, түрэл нютагтаа хүдэлжэ байгаа. Хүдэлмэриншье hанаа сэдьхэлдэнь таарадаг hэн. Тиимэhээ хэзээ нэгэтэ мэргэжэлээ hэлгэхэб гэhэн бодол толгойдонь ородоггүй бэлэй. Гэбэшье, түрэл нютагынь Эрхүүгэй далай доро орохо боложо, Алексеевтэнэй ажабайдалда хүлеэгдээгүй хубилалта болоhон юм.

Тиигэжэ тэдэнэр Улаан-Үдэдэ ажаhуудаг олон түрэл гаралайнгаа уряалаар иишээ нүүжэ ерээ ха. Тэдэнь «Улаан-Үдэдэ түбхинэгты, ажалда орогты» гэжэ дурадхаба. Теэд хүдөө газарта дадашаhан Алексеевтэн городто байха дурагүй hэн. Тиигэhээр байтараа нэгэ танилтайгаа уулзаба. Тэрэнь дүтын «Улаан-Оронго» колхоздо жолоошод дуталдана гэжэ нүхэртөө хэлэбэ. Тиигэжэ 1967 ондо Алексеевтэн Оронго тосхон зөөжэ ошоhон юм.

Ондоо нютагhаа ерэhэн Тимофей Раиса хоёр эндэхинhээ ажал хүдэлмэридөө гээгдэхэгүйн тула аhан шадалаараа оролдодог hэн. 1968 оной намар Тимофей Алексеевые колхозой правленидэ дуудажа:—Ахалагша хонишон Юмсуновай отарада хэдэн хоног хүдэлыш,—гэжэ дурадхаба. Удаан хүдэлхэ бэшэ hэн тула тэрэ зүбшөөгөө hэн. Теэд уданшьегүй Юмсунов хонин ажалhаа гаража, тэрэнэй отара Алексеевтэндэ даалгагдаба. Тиигэжэ тэрэ намарhаа Тимофей Раиса хоёр хонишод болоhон намтартай. Тэрэл намарhаа тэдэнэй амжалта, алдар солонь эхитэй.

Эхэ хонидой отара түрүүшынхеэ даажа абаад байхадаа, Алексеевтэн тээлмэрдээд абаа hэн. Урдань иимэ олон хони нэгэтэшье харуулжа үзөөгүй, хонин ажалай дүршэл шадабаришьегүй хүнүүдэй бодол эли ха юм. Шэнэ ажалhаань арсаадшье туршаа. Теэд колхозой хүтэлбэрилэгшэд хэрэгтэй сагта ходо туhаламжа хүргэжэ байхабди гэжэ найдуулаа hэн. Сэдьхэлдэнь хэды хүндэ байбашье hаань, Тимофей Алексеев зүбшөөхэ баатай болоо.

Тэрэ үбэл Алексеевтэн хатуу шэрүүхэн туршалга дабажа гараhан юм. Түрүүшын түл абалгые муу бэшээр үнгэргөө. Энээн тухай Раиса Дмитриевна ингэжэ hанамжалан хөөрэнэ:

— Хонидоймнай байра hайса дулаалагдаагүй, шэбхэнь гаргагдаагүй байгаа. Оройнь гансал hолоомоор хушагдаhан аад. хүйтэн hэн. Түл абалгын үедэ нилээд тухашараа бэлэйбди. Хурьганай гарахатайнь сасуу абаагүй hааш, хүйтэндэ сэнтэжэ, дааража захалдаг hэн. Гэртээ ороходош, гэшхэхэ газаргүй: шала дээрэ хурьгад хэбтэхэ.

Игэhээр хонишод дүршэл шадабаряа дээшэлүүлжэ эхилээ. Hайса адхарhан хүлhэн, хэды олон нойргүй hүнинүүд...

Хонишоной ажал хүнгэн бэшэ. Теэд Тимофей, Раиса Алексеевтэнэй үсэд нэтэрүү абари зан, хэhэн хэрэгтээ харюусалга ехэтэйгээр хандалга, hанаhандаа хүрэхэ гэhэн эрмэлзэл тэрэ үбэлжэлгэдэ элирээ. Тиигэхэдэл Тимофей Раиса хоёр хүсэ шадалаа мэдэржэ, бэедээ найдаха эрхэтэй болоhон юм.

Түсэбтэ табан жэлэй туршада Алексеевэй отарын хонишод амжалтатай hайнаар хүдэлжэ гараа. Тэдэнэр 1971—1975 онуудта 2276 хурьга абаха түсэбтэй hаа, 2577 хурьга түлжүүлжэ, даабаряа үлүүлээ. Табан жэлэй туршада «сагаан алта» абаха түсэбөө 2 центнерээр үлүүлэн дүүргэбэ.

1972 ондо Алексеевэй отарынхид зуун эхэ хонин бүриhөө 100 хурьга түлжүүлээд, түрүүшынхиеэ зуутанай тоодо орсоо hэн. Байгша ондо 100 эхэ хонин бүриhөө 103 хурьга абажа, амжалтаяа батадхаа. Ерэхэ жэлдэ тэдэнэр зуун эхэ хонин бүриhөө 100-hаа доошо бэшэ хурьга абаха социалис уялгатай. Тиимэhээ түл абалгадаа мүнөөнhөө hайнаар бэлдэжэ байнхай. Хонидойнгоо байра дулаалаа, үбэлжэлгын үедэ гүйсэд хүрэхэ үбhэ, hолоомо газаагаа зөөжэ асараа. Үглөөгүүр бэлшээридэ гарахынь урда тээ толгой бүридэ 200 грамм талха тарянай зүйл, 200 грамм үбhэ үгэнэ.

Алексеевтэн совхозой үнинэй хонишон, зуутан П. Д. Доржиевай отарынхидтай мүрысэдэг юм. Байгша оной дүнгүүдээр Алексеевтэн социалис мүрысөөндэ илажа гараба. Ерэхэ жэлэй мүрысөөндэ хэнинь илагша ааб, хүлеэел даа.

Д. ГАРМАЕВ,
манай корр.
Улаан-Үдын аймаг.

АЖАЛАЙ ЭМХИДХЭЛ БА ЭКОНОМИКО

ХҮГЖЭЛТЭ ХҮТЭЛБЭРИЛГЭhӨӨ ЭХИТЭЙ

Арадай ажахын бүхы hалбаринуудта үйлэдбэриие зүбөөр хүтэлбэрилхэ, түсэблэлгые улам нарижуулха зорилго табигдана.

«СССР-эй арадай ажахые 1976—1980 онуудта хүгжөөхэ гол шэглэлнүүд» тухай партиин XXV съездэ КПСС-эй ЦК-гай проект дотор хүдөө ажахые зүбөөр хүтэлбэрилхэ асуудалда онсо анхарал хандуулагдана. Тэрээн соо нигэжэ бэшэгдэнэ: «Колхоз, совхозуудта ажалай эмхидхэл hайжаруулха, hайн мэргэжэлтэй механизаторнуудые, мал ажалай хүдэлмэрилэгшэдые болон олон янзын мэргэжэлэй бусад кадрнуудые, үйлэдбэриин hалбаринуудай хүтэлбэрилэгшэдые, тусгаар мэргэжэлтэдые бүри олоор бэлдэхэ».

Энэшье ойлгосотой. Hүүлэй жэлнүүдтэ хүдөө ажахыдамнай туйлай ехэ хубилалтанууд боложо, колхоз, совхоз бүхэн 10—15 жэлэй саада тээхидэ орходоо тад ондоо болоо гээшэ ааб даа. Мүнөө хүдөө ажахын ямаршье hалбарида хүсэ ехэтэй машина, техникэ олон хэрэглэгдэнэ, гол хүдэлмэри шэнэ оньhон техникын хүсөөр бүтээгдэнэ. Мүн ажахынуудай экономико жэлhээ жэлдэ бэхижэнэ, хүдөөдэ үйлэдбэриин зарим hалбаринууд научно-техническэ үндэhэ hууритай, промышленна түхэлтэй боложо байна.

Мүнөө хүдөө ажахын ямаршье хүдэлмэриие урданайхяар, мухар нюдаргаар хүтэлбэрилжэ, холо ошогдохоёо болёо. Урданhаа хойшо нэгэ тогтонижошоhон, яhала hайн гэжэ тоологдодог хүтэлбэрилгын онол аргануудшье мүнөөнэй эрилтэдэ гүйсэд харюусажа шадахагүй байна.

Үйлэдбэриингөө хүтэлбэрилгэдэ шэнэ онол аргануудые хэрэглэжэ, тэрэнээ улам нарижуулжа байhан колхоз, совхозууд манай орон дотор олон. Жэшээнь, Московско областиин «Константиново» гэжэ үүлтэртэ малай заводто үйлэдбэриинь hалбаринууд тус тустаа өөр өөрын мэргэжэлтэй цехүүд болгогдонхой. Мүн Алтайн хизаарай, Шэтын областиин, Буряадай АССР-эй зарим ажахынуудта ажал хүтэлбэрилхэ тухай структура бии болгогдожо, шэнэ онол арганууд үргэнөөр хэрэглэгдэнэ.

Хүршэ Шэтын областиин Агын районой XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо шэнэ юумэ үүсхэгшэ, эдэбхитэн РСФСР-эй габьяата зоотехник Д-Ж. Д. Дондоков 1972 онhоо хойшо тэндээ үйлэдбэриин цехүүдые бии болгоо юм. Тусхайлбал, таряан ажалай үйлэдбэриие оньhожоруулха, электрижүүлхэ цехүүд, мүн хонин ажалай, эбэртэ бодо мал, адуу моридые үсхэбэрилхэ цехүүд тус тустаа эмхидхэгдээ. Тиихэдэ барилгын, ажаhуудалай, коммунальна, хүн зоной хэрэглэмжэ хангаха цехүүд бии. Ажалай эмхидхэлэй шэнэ онол арга хэрэглэдэг болоод байхадань, тэдэ цехүүдые хүтэлбэрилхэ мэргэжэлтэд, тушаалтад томилогдоо. Цех бүхэн өөрын мэдэлэй газартай, хэрэгтэй техникэтэй, ажалай болон материальна зөөри хэрэгсэлтэй байдаг юм. Жэшээнь, хонин ажалай цехтэ хонидоо бэлшээхэ, үбhэ тэжээл бэлэдхэхэ газар үгтэнхэй, ажалдань хэрэгтэй трактор, элдэб оньhон машинануудhаа гадна, 17 автомашинатай. Энэ цехые колхозой главна зоотехник З. Д. Дармаев хүтэлбэрилнэ.

— Ямар нэгэ шухала асуудал шиидхэхэ гү, али хонидто эдюулхэ үбhэ тэжээл зөөхэ болоходоо, колхозой конторо тээшэ гүйхэ, хэн нэгэниие гүйжа байхаяа болёобди. Бүхы асуудалнуудые өөhэдөө байра дээрэнь шиидхэнэбди, — гэжэ тэрэ хөөрэнэ.

Цехүүдые хүтэлбэрилэгшэд бэеэ даажа абахадаа, үйлэдбэриингөө шухала асуудалнуудые өөhэдөө шиидхэхэ, ажалаа научна гуримаар эмхидхэхые оролдоно.

Колхозой үйлэдбэриин-финансова таhаг бүхы цехүүдэй ажалые хоорондонь мүнгэн сангай талаар зүбөөр холбон, hайнаар түсэблэжэ, хэhэн ажалайнь дүн согсолжо, оруулhан олзо доход, хэhэн гаргашыень хуу тоолоjo гаргадаг, ямар цехэй хэр хүдэлhэниие тодоруулдаг.

Үйлэдбэриие хүтэлбэрилгын шэнэ түрүү онол арга хэрэглэhэнэйнь ашаар XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхоздо хүтэлбэрилхы тушаалтадынь бүхы гэшүүдэйнь тоотой жэшэхэдэ, оройдоол 6,8 процент болоо. Харин энээнhээ урда тэдэнь 10,5 процент байhан юм. Ондоогоор хэлэбэл, хүтэлбэрилхы тушаалтадhаа 25 хүн сүлөөрөө гэхэ гү, али энээнhээ жэл соо 38,2 мянган түхэриг алмагдаа. Бүхы дээрээ энэ колхоз нёдондо 987 мянган түхэригэй сэбэр олзо доход оруулаа hэн.

Тус ажахын жэшээгээр Дульдаргын районой «Родина» болон бусад хэдэн колхоз, совхозууд хүтэлбэриингөө структурые хубилгажа байна.

Манай республикын Загарайн аймагай «Гигант» колхоз үйлэдбэриеэ hалбари hалбаряарнь хубаарилан хүтэлбэрилдэг гуримда оронхой. Hалбари гэхэ гү, али тусхайта цех бүхэниие ахамад мэргэжэлтэд хүтэлбэрилнэ. Жэшээнь, тарьяан ажалай, мал ажалай, үйлэдбэриие оньhожоруулха, мүн заhабарилга, барилгын цехүүд бии болгогдонхой. Тиихэдэ цехүүдые материально-техническэ талаар хангаха, эдеэ хоолой зүйлнүүдые худалдаха таhаг эмхидхэгдэнхэй.

Колхозой тарьяан ажалай цехые ахамад агроном К. Д. Яковлев хүтэлбэрилдэг. Тус цехтэ гурбан тракторна бригада, овощ ургуулдаг звено, үрэ жэмэс ургуулдаг хоёр звено оролсоно. Механизаторнууд эдэбхи ехэтэйгээр хүдэлнэ. бүхы ажалаа hайн шанартайгаар, богони болзор соо бүтээхэ гэжэ оролдоно. Жэшээнь, цехэй механизаторнуудай үүсхэлээр тарьяанай юрын комбайнуудта ногоо сабшаха, хуряаха тусхай түхеэрэлгэнүүд тодхогдожо, тэрэнэй ашаар энэ жэлдэ түсэбhөө 3 дахин ехэ сенаж дарагдаа.

Hүүлэй хоёр жэлдэ «Гигант» колхоз аймагай дунда зэргын хэмжээнhээ гектарай 3—4 центнерээр ехэ ургаса хуряана. Бэеэ дааhан цех болгогдоhонhоонь хойшо мал ажалдашье муу бэшэ үрэ дүн туйлагдана. Түгэсхэхы жэлэй гурбан кварталда мяха, hү, ноохо худалдаха түсэб амжалтатайгаар дүүргэгдээ. Гүрэндэ мяха. hү худалдаха жэлэй түсэб декабриин 5-да дүүргэгдэхэ, ерэхэ жэлэй нэгэдэхи кварталай түсэб КПСС-эй XXV съездын нээгдэхэ үдэр болотор бэелүүлэгдэхэ юм.

Урдань колхоздо фермэ, гүүртэ, отарануудые даагшадаар 10 хүн хүдэлдэг hэн. Мүнөө оройдоол нэгэ фермын даагшань ондоо ажалhаа сүлөөлэгдэнхэй, бэшэниинь техник-үрэжүүлэгшэ, ветфельдшер гэхэ мэтэ тушаалнуудые даалсадаг. Тус ажахыда бүхы цехүүдые материально-техническэ талаар хангаха, хүдөө ажахын продукци худалдаха таhаг (даагшань түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Домычев) бии гээ hэмди. Энэ таhаг цехүүдэй хэhэн захилаар техникэ, түхеэрэлгэнүүдые, запчасть, элдэб хэрэгсэл худалдан абажа үгэдэг, шухала юумээр эрилтыень хангадаг. Продукци худалдан абаха организаци, предприятинуудай договор баталдаг.

Ингэжэ зарим hалбаринуудые бэеэ дааhан цехүүд болгоhоной ашаар колхозой түрүүлэгшэ, цех болон бригада, фермэнүүдые даагшадай шиидхэхэ асуудалынь тодорхой болоо, урдынхидал бэе бэеынгээ захиралтые дабтаха ушар үсөөн болоо. Эндэ диспетчерскэ албан ехэ үүргэ дүүргэнэ.

Хүтэлбэрилгын шэнэ гуримда орохын тула урид ехэ бэлэдхэл хэхэ, бүхы талаhаань бодомжолхо шухала. Илангаяа таhаг, цехүүдые хүтэлбэрилэгшэдэй уялга, эрхэ, харюусалгые тодорхойлхо хэрэгтэй.

Энэ талаар Баргажанай, Зэдын, Хэжэнгын аймагуудта бэлэдхэлэй горитой хүдэлмэри хэгдэнэ. Хэнэйшье мэдэhээр хүтэлбэрилгын гуримые хубилгаад, харин фермэ, бригадануудта ажалай эмхидхэл, хүдэлмэриин технологиие hайжаруулаагүй, хүнүүдэй hайнаар хүдэлхэ эрхэ байдал бии болгохо хэмжээ абаагүй hаа, эсэстээ биратай үрэ гарахагүй. Жэшээнь, мүнөө оронной түрүү ажахынууд hү ехэтэй үнеэдые үдэрэй хоёр hаадаг болоод, hаалишадаа хоёр халаанда промышленна гуримаар хүдэлгэнэ. Hү ехэтэй үнеэдые үдэрэй хоёр hаахада hү шэмэнь доошолхо гэжэ айдаг ушарай ямаршье баримтагүй байhаниинь мүнөө эли болонхой.

Мэргэжэлтэд тухай хэдэн үгэ. Hүүлэй жэлнүүдтэ республика дотор хүдөө ажахын мэргэжэлтэдые бэлдэхэ, hургаха, мэргэжэлынь дээшэлүүлхэ тушаа ехэ анхарал хандуулагдана. Гансахан Буряадай хүдөө ажахын институтда hүүлэй дүрбэн жэлдэ колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд мэргэжэлтэдэй дундаhаа 4700 хүн мэргэжэлээ дээшэлүүлжэ гараа. Мүнөө колхоз бүхэндэ дунда зэргээр 22 мэргэжэлтэд, совхоз бүхэндэ 32 дээдэ, дунда эрдэмтэй мэргэжэлтэд хүдэлнэ. Тиимэhээ мэргэжэлтэдэй үүргэ, харюусалгые дээшэлүүлхын тула тушаалтанай инструкци гэхэ гү, али тусхай заабари бии болгохо саг ерээ.

Hүүлэй жэлнүүдтэ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, мэргэжэлтэд үйлэдбэриие хүтэлбэрилхэдөө, тэрэнэйнгээ научна үндэhэ баримтые шудалха, тодорхой экономико мэдэжэ абаха гэжэ оролдоно. Мүнөө үеын хүтэлбэрилэгшэ бүхэн хүдөө ажахын үйлэдбэриин экономико hайн мэдэхэ, зүбөөр хүтэлбэрилжэ шадаха, үрэ дүнгүүдые тоолоjo, шэнжэлжэ шададаг байха ёhотой. Юуб гэхэдэ, ахамад мэргэжэлтэд үйлэдбэриин хүтэлбэрилэгшэд болоод байхадаа, ажал эмхидхэхэ онол арга шудалха болоно бшуу. Эдэ бүхы эрилтэнүүдые hайн ойлгоhон, мэдэхэ болоhон хүтэлбэрилэгшэд лэ дааhан hалбари, цехтээ ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, бүхы техникэеэ дүүрэн хүсэндэнь хүдэлгэхэ, хэрэглэгдээгүй арга боломжые элирүүлхэ байна ха юм.

Ажахын доторой үйлэдбэриие hалбари hалбаряарнь гү, али цехэй гуримаар эмхидхэхэдэ элдэб үлүү тушаалтан үсөөржэ үгэхэ, тэрэнhээ мүнгэ зөөри горитой алмагдаха, ажалай эмхидхэл hайжаруулагдажа, эсэстээ продукци ехээр, хямда сэнтэйгээр абаха зорилго шиидхэгдэхэ байна.

И. ХАРЖЕЕВ,
Буряадай хүдөө ажахын институдай доцент, экономическа эрдэмэй кандидат.



Саазалуулагдаhан декабристнууд П. И. Пестель, С. И. Муравьев-Апостол, М. П. Бестужев-Рюмин, П. Г. Каховский, К. Ф. Рылеев.

СУУТА ШҮЛЭГ БА ТЭРЭЭНДЭ ХАРЮУ

1827 ондо Нэршүүгэй түмэрэй уурхайн хара нүхэн соо тулижа байhан элитэ декабрист Н. М. Муравьевой hамган А. Г. Муравьева инаг нүхэрэйнгөө хойноhоо hайн дуранай сүлэлгэдэ ерэhэн юм. Тэрэнэй Петербургhаа мордоходонь, ородой агуухэ поэт, олон декабристнуудай дүтын нүхэр А. С. Пушкин «Сибирь тээшэ» гэhэн шүлэгөө дамжуулhан байгаа. Энэнь Пушкинай эрдэм хурса удхатай шүлэг, Сибирь сүлэгдэhэн декабристнуудта сэхэ зорюулагдаhан байжа, гар бэшэлгээр хаа хаанагүй тараhан юм. «Сибирь тээшэ» гэжэ шүлэгтэнь, тэрээндэнь А. И. Одоевскиин бэшэhэн харюу доро дурадхагдана.

Тэдэниие поэт Ц. Галсанов оршуулаа.

СИБИРЬ ТЭЭШЭ

Сибириин уурхайн гүн соогуур
Сэдьхэлээ омогтой тэсэгты,
Хосорхогүйл уйтай ажалтнай,
Холын үндэр бодолтнай.

Газар дорохи найдалнууд
Гай уршагай эгэшэ hаа,
Зосоотнай баяр түрэхэл,
Зориhон сагтнай ерэхэл.

Сүл каторгын нүхэндэ
Сүлөөтэ дуунайм хүрэхэндэл,
Хаалта дабан, танай зүрхэндэ
Хани дурануудай хүрэхэл.

Түмэр гэнжэнүүд таhаржа,
Түрмэ шоронгууд бутаржа,
Эрхэ сүлөө баяраар угтахал,
Эльгэн аха дүүнэртнай
Эритэ мэсыетнай барюулхал.

А. С. ПУШКИН.

* * *

Зүгнэлшэ хүбшэргэйн дулэтэ аялга
Зүрхэндэмнай хүрэжэ дуулдабал,
Гарнай тиин мэсэ далайгааш hаа,
Гансал гэнжэ зүүгээд лэ hалабал.

Харин бү сухэрэ, дуушан'— гэнжээрээ,
Хуби заяагаараа бидэ омогорхонобди,
Хаалга түрмын ханын саанаhаа
Хаашуулые зэсоогоо эгшэн шоглонобди.

Уйтай ажалнай хосорхогүйл хэзээш,
Ошонhоо дулэн бадаран гарахал,—
Болбосоронгы манай арад зон
Булта нангин тугаа барихал.

Эндэ гэнжэhээн мэсэ шэрээхэлди,
Эрхэ сүлөөгэй дүлэн бадархал:
Хаашуулай толгойе тэрэмнай
нэрьеэд,
Хамаг зомнай баяраар амилхал.

А. И. ОДОЕВСКИЙ.

ЗАЯАТА ХЭРЭГ ҮҮСХЭГШЭД

Декабристнууд газар, нютаг бүхэндэ түрүү хүнүүдтэй танил тала боложо, хүн зоной ажаhуудалай хүгжэлтэдэ нүлөөлдэг hэн.

Манай хотодо А. Н. Муравьёв 1827—1828 онуудта, Я. М. Андреевич 1839—1840 онуудта байрлаhан юм. Тэдэнэр олон зонтой танил байhан. Зүгөөр декабристнууд шэнэ нүхэдэйнгөө нэрэ бэшэг ба саарhануud соо бэшэдэггүй hэн. Тэрэншье тиихэдэ буруу бэшэ hааб даа: политическэ сүлэлгын зонтой үгэ хүүршье хэлсэжэ болохогүй hэн. Тиигэбэшье hаа декабристнууд манай хотын хүн зоной ажабайдалда, соёл гэгээрэлдэ нүлөөлhэн байна.

Дээдэ-Үдэдэ 1830 онуудай hүүл болон 1840 онуудай эхеэр түрүү үзэлтэнэй багахан кружок байгуулагдаhан юм. Кружогойхид эндэхи эрдэмтэй, баян купец А. М. Курбатовайда сугларадаг hэн. Курбатовай колоннонуудтай гоё шулуун гэр соо тэрэнэй нүхэд А. И. Орлов, А. А. Налётов болон Дээдэ-Үдын заргаанай түлөөлэгшэд В. С. Шапошников, О. Г. Юрченский, Н. С. Ветров гэгшэд нюгэтэ бэшэ сүлөө сагаа үнгэргэдэг байгаа. Мүн энэ кружогто «Славное море, священный Байкал» — гэжэ суута дуунай автор, поэт, хизаар нютагаа шэнжэлэгшэ Д. П. Давыдов ябадаг байhан. Поэт Д. П. Давыдов, А. М. Курбатов тухай иигэжэ хэлэhэн байдаг: «Манай багахан городто бүхы талаараа hонин хүнтэй уулзажа болохот. Тэрээнэй гэртэнь ороходоо, Забайкалида байhанаа мартажархихаш. Таниие эндэ урин дулаанаар угтаха, ямаршье юумэн тухай аятайгаар хөөрэлдэхэт, уншамаар журнал болон газетэнүүдшье байха».

Мүн эндэхи хүн зон 1827 онойхидо орходоо, 1839 ондо декабристнуудта ондоогоор, hайнаар хандадаг болоhон байна. Энэнь Дээдэ-Үдынхидэй олониитын ажабайдалай асуудалнуудаар hонирходог, тэдэниие мэдэхэ дуратай болоhые гэршэлнэ. Энээниие нимэ баримта харуулна. 1839 оной сентябриин 9-дэ Н. А. Бестужев, Е. П. Оболенскидэ иигэжэ бэшэhэн байдаг: «Дээдэ-Үдэдэ бидэнэрые ехэ hайнаар угтаа, айлнуудаар айлшалааб».

Энээндэл адли бэшэгүүд бэшэгшье декабристнуудай саарhанууд соо олдонхой. Декабристнуудай олонхидойнь бэшэгүүдтэ Орлов, Шапошников, Юрчевский гэгшэдэй нэрэнүүд дурдагдангүй тэдээн тухай хэлэгдэнэ. Россин түрүү хүбүүд Дээдэ-Үдынхидэй кружогтой, тэрэнэй гэшүүдтэй танил байhан юм. Декабристын hамган М. К. Юшневскаягай Д. И. Завалишинда бэшэhэн бэшэг энээниие гэршэлнэ. Юшневская 1840 ондо генерал-губернатор В. Я. Рупертын бүлэгтэй хамта Забайкаляар аяншалжа, олон декабристнуудтай уулзаа бэлэй. Аяншалгын үедэ тэдэнэр А. М. Курбатовай гэртэ тогтоhон юм. Тиихэдэ тэдэнэрэй эндэ байхада М. К. Юшневскаятай Е. П. Оболенский, Н. А. Бестужев ерэжэ золгоо, хөөрэлдөө бэлэй. Тэдэнэр генерал-губернаторай зүбшөөлөөр Дээдэ-Үдэ, Хяагта ябажа байха эрхэтэй болоhон байна. Эдэ бүгэдэ тухай Юшневская Д. И. Завалишинда бэшээ hэн. Тиимэhээ Дээдэ-Үдэ ерэдэг М. А. Бестужев, М. Н. Глебов, И. И. Горбачевский, П. И. Борисов гэгшэд тус кружогтой, тэрэнэй эдэбхитэдгэй танил байhан болоно бшуу. В. К. Кюхельбекер «Сүлүүлэгшынгээ дэбтэр» соо А. М. Курбатов, А. И. Орловто бэшэг бэшэhэн тухайгаа тэмдэглэл хэhэн байдаг. Мүн М. К. Кюхельбекерэй зарим бэшэгүүд соо Курбатов, Давыдов, Налётов тухай дурдагдаhан мүрнүүд бии.

Дээрэ хэлэгдэhэндэ үндэhэлэн, декабристнууд тэрэ үеын Дээдэ-Үдын түрүү хүнүүдтэй танил, нүхэр ёhоной холбоо барисаатай байhан, тэдэнэй hанал бодолдо нүлөөлhэн гэжэ хэлэхэ байнабди.

В. БАХАЕВ,
Буряадай ниитын эрдэмэй институдай научна хүдэлмэрилэгшэ.

ОШОНhОО ДҮЛЭН БАДАРАА!

1825 ондо болоhон декабристнуудай буhалгаан хадаа ородой сүлөөрэлгын хүдэлөөнэй түрүүшын үе шата нээhэн юм. Хаанта засагта, хүшанай барга сагай ёhо гуримда эсэргүүгээр бодоhон декабристнуудай хүдэлөөнэй маша ехэ удха шанарые В. И. Ленин тэмдэглэhэн, энэ үйлэ хэрэгые али али тээhээнь сэгнэжэ, научнаар тодорхойлhон юм.

Дворян угсаатан соогоо эрхимэй эрхимүүд байhан гээд декабристнуудые нэрлэхэдээ, өөhэдынгөө элинсэг хулинсаг — помещик ангиин эгээл хархис этэгээдүүдhээ тад ондоо улад байhан юм гэжэ Ленин багша эдээниие тодорхойлоо бшуу.

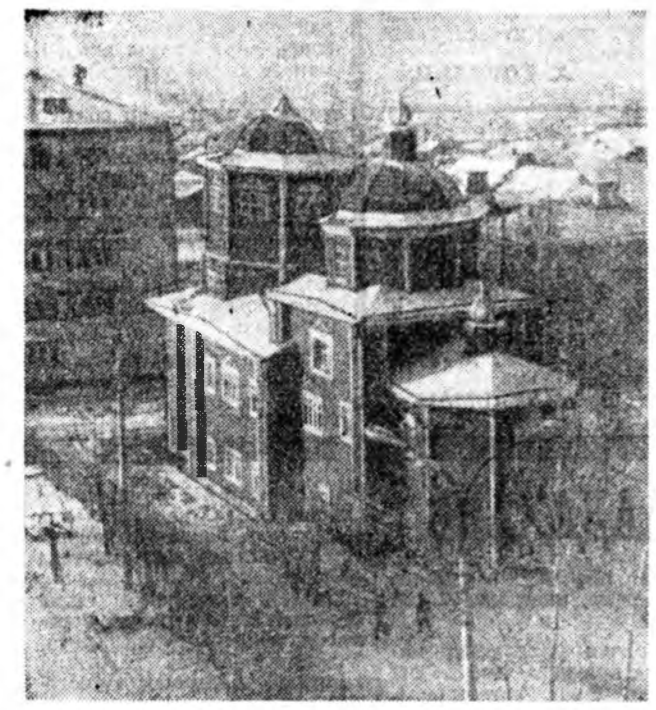
150 жэлэй саада тээ хаанта засагай урдаhаа анха түрүүшынхеэ буу зэбсэг барижа бодогшодой хуби заяан хатуу шэрүүнээр шиидхэгдээ бэлэй. Эдэнэрэй табан ударидагшадынь толгойн саазада оруулагдажа, бэшэнүүдынь элдэб бозороор эрхэ сүлөөгөө хаhагдажа, хэhээлтэ сүлэлгэдэ — оолалтын ажалда ябуулагдаа hэн.

Ородой түрүүшын революционернүүдэй хэhээлтэ сүлэлгын газар — манай Забайкали байhан. Благодатна рудниита хүдэлөөд, удаань Шэтын түрмэдэ түмэр гэнжэнүүдээ ханхинуулан эдэнэр hуугаа. Тон hүүлдэ хаанта засагай полици декабристнуудые Петровский Заводой түрмэдэ туужа асарhан юм. Түрмэ шоронདо hууха болзоройнгоо дүүрэхэдэ, эдэнэр Сибириин элдэб газар нютагуудта сүлэлгынгөө болзор үргэлжэлүүлхээр үлөөгдөө.

Ородой агуу зохёолшон Л. Н. Толстой декабристнуудай арюун сэбэр хэрэгые, баатар сабьяае тэмдэглэхэ зуураа, «Эдэнэр бултадаа илгаржа гараhан уладууд hэн даа», — гээд бэшэhэн байдаг. Юуб гэхэдэ, эдэнэр бэлигтэй, гүн ухаатай, эрдэмтэй hургуулитай зон байhан юм. Эдэнэрэй дунда уран зохёолшод ба уран зураашад, эрдэмтэд ба философууд, багшанар ба ниитын ажал ябуулагшад байгаа. Эдэнэрэй олониинь манай Буряад орондо хэhээлтынгээ болзор үнгэргэhэн түүхэтэй. Аха дүү Бестужевтан, аха дүү Кюхельбекертэн, Борисовтан болон бусад Забайкалида байха үедөө буряад зониие эрдэм ухаанда, соёл болбосоролдо, газар тарялан эрхилхэ мэтын ажалда hургадаг байhан юм.

Декабристнуудай буhалгаанай болоhоор 150 жэлэй ойе бүхы совет арадтала хамта манай Буряад ороной ажалшад үргэнөөр тэмдэглэжэ байна. Тиигэхэ зуураа ородой түрүүшын революционернүүдэй бадараhан ошонhоо хүсэтэ дүлэн соробхилоо гэжэ сээжэдээ хадуун, эдээнэй хэhэн хэрэгые дурдан домоглоно, хүшөө памятник, дурасхаалта музей байгуулна.

ж



ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Шэтэ хотодохи Декабристнуудай музей. Декабристнуудай буhалгаанай 150 жэлэй ойдо зорюулагдажа, эндэхи экспонадууд шэнэлэгдэн hэльбэгдээ. Эдэ үдэрнүүдтэ тус музей соо хүн зон олооро сугларна. Экскурсн эмхидхэгдэнэ.

ТАСС-ай фотохронико.

ДҮРБЭН ТЭГШЭ БЭЛИГТЭН

Забайкали худар сүлэгдэhэн декабристнуудай дунда сэрэгэй офицер, дэлхэйе үhан замаар тойроhон аяншалгада хабаадагша К. П. Торсон бии hэн. Константин Торсон 1819—1821 онуудта антарктическа экспедицидэ хабаадалсажа, научна хүдэлмэриингөө түлөө тэрэ үеын ехэ шагнал — Владимирай ордендо хүртэhэн юм. Декабристын нүхэр М. А. Бестужевай хэлэhээр К. П. Торсон «албан ба бэшэшье өөрынгөө хэрэгые үнэн зүб сахигша» hэн.

Константин Петрович 1826 оной июлиин 10-да каторгын ажалда хабаадуулгатайгаар 20 жэлэй туршада сүлүүлhэн байна. Түрүүлэн декабрист Нэршүүгэй уурхайда ажаллаhан юм. hүүлээрнь К. Торсониие Шэтэ эльгээгээ hэн.

Декабрист сүлэлгын үедэ «уhан сэрэгэй флодые, мүн гүрэн түрын хүтэлбэрилгые хүбилгэхэ тухай» проектнүүд дээрэ хүдэлдэг байгаа. Нүхэр Торсон Шэтэдэ байхадаа, газарай ажалай асуудалнуудаар Россин экономикые hайжаруулха талаар хэдэн hонирхолтой статья бэшээ hэн.

hүүлээрнь декабрист Петровский Завод сүлэгдөө бэлэй. Эндэ байhан саг соогоо К. П. Торсон Сибирьтэ олон янзын hалбаринуудай техникые хүгжөөхэ талаар проектнүүдые табидаг hэн.

К. П. Торсон каторгын ажалhаа 1835 оной декабрьда сүлөөлэгдэжэ, Агшаагай хэрэмдэ ажаhуухаар эльгээгдээ hэн. hүүлээрнь Селенгинскдэ ажаhууха эрхэ декабристда олгогдоо бэлэй. Эндэ К. П. Торсон үхаалан зохёолгодо ехэ анхарал хандуулна. Декабрист хүнэй ажал хүнгэдхэхэ машина бүтээхэ гэжэ оролдолго гаргана. Нүхэр Торсон Екатерина Петровнатай ходо бэшэлсэдэг hэн. Тэдэнэй нэгэ бэшэг соо машинануудай чертежнууд, мүн тэрэниие тодорхойлжо бэшэhэн саарhанууд бии. Сүлэгдэhэн декабристын эдэ чертеж болон машина тухай саарhанууд III отделенидэ үгтэжэ, К. П. Торсоной зохёоhон машина олониитэдэ мэдэгдэнгүй үлөө hэн. Тиигэбэшье hаа, декабрист үшөө түрмэдэ hуужа байха үеынгөө hанал бодолые бэелүүлжэл hалаhан юм. Таряа сохихо машина голой эрьедэ табигдаа hэн. Теэд тэрэниинь тиимэ түхеэрэлгэ мэдэхэгүй зон эбдэhэн юм. Селенгинскдэ декабрист Торсон таряа, огородой эдеэ тарихынгаа хажуугаар буряад үхибүүдые эрдэм бэшэгтэ hургадаг байгаа.

А. НЕЛЮБИНА.

АРАДАЙ МУЗЕЙ

Манай хүршэ Шэтын областиин Петровск-Забайкальский хотодо техническэ училищиин дэргэдэ арадай музей бии. Энэ музей олон тоото hонирхолтой экспонадуудаараа суурхадаг. Музей декабристнуудта зорюулагдаhан тусхай булантай. Тус музей, тэрэнэй булан тухай уншагшадтаа хөөрэхэмнай.

Манай техническэ училищиин дэргэдэхи музейн экспонадууд үшөө 1966 онhоо суглуулагдажа эхилhэн юм. Түрүүлэн бидэнэр дайшалхы ба ажалай таhагуудhаа бүридэhэн музей бии болгохо гэжэ шиидээ hэмди. Теэд бай байhаар олон материалнууд суглуулагдажа, музеймнай таhаг олошороо hэн. 1972 ондо музейн ажал ябуулгые hайнаар эмхидхэhэнэймнай түлөө арадай музей гэжэ хүндэтэ нэрэ зэргэ музейдэмнай олгогдоо бэлэй. Тиигэжэ хүдэлмэреэ бүри эршэтэйгээр, бүри үргэноор ябуулжа эхилэгдээ hэн. 1973 ондо Москвада РСФСР-эй мэргэжэл олгохо hуралсалай түбэй соёлой байшан соо үнгэргэгдэhэн музейн выставкэ энэ хүдэлмэриин үрэ дүнгүүдые гэршэлнэ. Тус выставкэтэй олон тоото хүн зон танилсаhан байна. Выставкын айлшадай дэбтэртэ суута совет композитор А. И. Хачатурян иигэжэ бэшэhэн юм: «Танай выставкэ угаа hонирхолтой. Энэтнай манай арадай дайшалхы түүхэ тухай хөөрэжэ үгэнэ...»

Декабристнуудта хабаатай бидэнэрэй суглуулhан материалнууд тэрэ холын хатуу үе сагта тэмсэжэ бодоhон түрүүшүүл тухай хүн зоной хэзээдэшье мартахагүй байhыень, тэдэнэй хэрэгэй эгэршэгүй хэтэ мүнхыень гэршэлнэ гэжэ хэлэхэ эрхэтэйбди.

Эндэхи түрмые декабристнууд өөhэд хоорондоо шоглон «академи» гэжэ нэрлэдэг байhан. Харин энэ түрмэнь Петровский Заводой ажалшан арадта революционно тэмсэлэй жэшээ, hургуули hударай, соёл культурын эхи үндэhэн болоо. Эгээл тиимэhээ декабристнууд тухай материалнуудые, тэдэнэй ном болон хэрэглэжэ байhан юумэнүүдые суглуулха, олондо мэдээжэ болгохо тон шухала.

Манай музей декабристнууд тухай олон тоото номуудтай. Тиин эдэ номууд дээрээ үндэhэлэн Петровскиин шорон соо тиихэдэ байрлаха баатай бологшодой намтарай баян мэдээнүүдтэйбди.

«Ошонhоо дүлэн бадаран гарахал...», «Декабристнууд Петровский Заводто» гэжэ тусхай стенднүүд шэмэглэн гоёогдожо хэгдэнхэй. Эдэ хоёр стенднүүд дээрэ декабристнуудай буhалгаан тухай, тэдэнэрэй өөhэдыншье зурагууд, декабристнуудай болон тэдэнэй hамгадайшье дүрэнүүд бии. Тиихэдэ стенднүүдэй хоорондо декабристнуудай буhалгаае ударидагшад, саазалуулhан табанай дүрэ зураг үлгөөтэй. «1825 оной декабриин 14-дэ Петербургда Сенадай талмай дээрэ буhалгаан». «Тэрэ үеын Петровский Завод» гэhэн зурагуудhаа училищиин үйлэдбэриин hуралсалай мастер А. А. Сенотрусовай уран гоёор буулган зураhан бүтээлнүүд бии. Мүн манай хотын зурагай hургуулиин директор Н. М. Полянскиин декабристнуудта зорюулжа зураhан графическа 8 зураг эндэ харуулагдана. Фотограф В. Агафонов гоё hайхан фотоальбом хээ, металлургическа заводой кино буулгагша Д. Рыжков «Декабристнууд манай хотодо» гэhэн фильм бүтээгээ. Эдэ хоёр нүхэднай хэhэн ажалаа декабристнуудай буhалгаанай 150 жэлэй ойдо зорюулаа. Эдэ бүгэдэнhөө гадна, музейн эдэбхитэдэй хүсөөр газетэ болон журналнуудhаа баян материалнууд суглуулагданхай.

Музеймнай декабристнуудай булангай тон шухала үнэтэй сэнтэй экспонадууд хадаа буhалгаашадай өөhэдынь хэрэглэжэ байhан юумэнүүд, номууд болоно. Эдэ юумэнүүдынь шэл шкаф соо табяатай. Декабристнуудай өөhэдынь юумэнүүдэй дундаhаа юу түрүүн дурдалтайб гэбэл, Петровскдо байрлажа, эндэ хүдөөлүүлэгдэhэн И. И. Горбачевскиин абажа ябаhан юумэнүүдынь болоно.

Декабристнуудай өөhэдынь, мүн тэдээндэ хабаатай юумэнүүдые бэдэрхэ, суглуулха хэрэгтэмнай хотын хүн зоной дундаhаа Горбачевскиин гэртэ 40 тухай жэл ажаhуугаан, тэрэнэй юумэнүүдые хадагалжа байhан Анна Андреевна Колобова, Наталья Ефимовна Хомутова, Балягын уурхайн эрхилэгшэ байhан А. Ф. Никифоров, металлургическа заводто удаан саг соо хүдэлhэн В. М. Туманов болон бусад горитой туhа хүргэдэг юм.

Декабристнууд тухай материалнуудые суглуулха хүдэлмэри хэдэн hалбаринуудаар хубаарилжа ябуулнабди. Хүн зондо хэрэгтэй энэ ажалаа декабристнуудай тусхай музейн байгуулагдахадашье бидэ эдэбхитэйгээр ябуулхаар хараалнабди.

Н. ФАЛИЛЕЕВ,
Петровск-Забайкальский хотын арадай музейн директор.





ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Петровск-Забайкальский хотодо хүдөөлүүлэгдэhэн И. И. Горбачевский; декабрист Н. М. Муравьевой hамган А. Г. Муравьева.

ТАСС-ай фотохронико.

ШЭНЭ СУГЛУУЛБАРИ

«Буряад орондо декабристнууд» гэжэ нэрэтэй ном Буряадай номой хэблэл гаргаба. Буряадай филиалай ниитын эрдэмэй институт энэ ном бэлдэhэн байна. Очеркнууд, статьянууд, декабристнуудай, Бестужевтэнэй бэшэгүүд, аха дүү Кюхельбекертэн, Борисов, Оболенский гэгшэдэй Буряад ороной тухай зохёолоор, этнографяар бэшэhэн бэшэгүүд энэ ном соо ороо. Институдай научна хүдэлмэрилэгшэ В. Б. Бахаев ном бүридүүлжэ, оролтын статья бэшэбэ.

М. Кюхельбекерэй Забайкалиин хизаар тухай бэшэhэн очеркоор энэ ном эхилнэ. Түрмын hүүлээр Баргажанда сүлэлгэдэ байhан М. Кюхельбекер хизаар орон шэнжэлэлгын ехэ хүдэлмэри ябуулна, нютаг зонтой — эвенкинүүшэд, загаhашадтай танилсажа, нютагай ургамалай ургамаг тухай, ашагта малтамал тухай бэшэнэ.

Энэ хүнэй дүүнь, поэт, уран зохёол шэнжэлэгшэ, А. С. Пушкинай дүтын нүхэр В. Кюхельбекер (мүн лэ Баргажанда сүлэлгэдэ байhан) «Хуряангы очеркнуудынь» редактор байhан юм. Забайкалиин арад зоной аман зохёол — «Баргажанай үхэ» гэдэгые поэт суглуулжа, найруулhан юм. Энэнь суглуулбарида оролоо. Энэ материал Москвада В. И. Ленинэй нэрэмжэтэ библиотекын гар бэшэгэй хадада аха дүү Кюхельбекертэнэй жасада байhанаа hүүшынхеэ хэблэгдээ.

Сибирь тухай, Буряад оронай декабристнуудай ороhон материалнууд соо Н. Бестужев тусхай hуури эзэлдэг гээшэ. «Галуута нуур», «Забайкалиин ажабайдал тухай очеркнууд», «Буряадай ажахы» гэжэ гурбан зохёолынь энэ суглуулбарида оролсоо. Буряад зоной ажаhуудал, ёhо заншал, дуун, оньhон хошоо үгэнүүд, үльгэр түүхэ тухай Н. Бестужевай түрүүшын зохёол соо хэлэгдэнэ. Буряад ороной ажахые, байра байдалые тон hайнаар автор мэдэхэ байhан гэжэ ойлгонобди. Байгаали, газар хахалалга, үбhэ сабшалгые зураглажа гоёор бэшэнэ, мяхаар хоол бэлдэдэг, ногоон сай шанадаг тухайда тэмдэглэнэ.

Буряад орондо хизаар орон шэнжэлhэн, соёл гэгээрэлэй хүдэлмэри декабристнуудай эрхилhэн уг зорилгые сүм ойлгохо талада тэдэнэрэй бэшэгүүд ехэ удха шанартай юм. Хараhан үзэhэн үйлэ хэрэгүүдээ тэрэ шэгээрнь эдэнэр дамжуулна бшуу. Буряад зоной шажан мүргэл, арадай медицинээр аха дүү Бестужевтан hонирходог байгаа гэжэ бэшэгүүд дээрэhээнь эли болоно. Энэ хизаарай гайхамшаг байгаали, хүн зонойнь хүндэмүүшэ талархалтай байhан тухайда бэшэгүүдэй автор тэмдэглэнэ.

Прибайкали тухайда, сүлэлгэдэ ябаhан нүхэд тухай Е. П. Оболенскиин бэшэгүүд соо харагдана. Энэ хүн Турунтаево тосхондо сүлэлгынгөө саг үнгэргэжэ байhан юм.

Богонёор хэлэхэдэ, декабристнуудай бэшэгүүд хадаа манай хизаарай улад зоной байдал hуудал, ёhо заншал домоглоhон, эдэнэрэй ажабайдалые харуулhан гайхамшаг документнүүд мүн болоно. Буряад орондо сүлэлгынгөө саг үнгэргэжэ байhан олон декабристнуудай бэшэгүүдэй олдохоёо болиhон ушар ехэ гэмшэлтэй байна. Тиин олдоhон лэ бэшэгүүдынь эндэ сүм оруулагдаа.

Г. БАЛХАНОВ,
Буряадай филиалай ниитын эрдэмэй институдай эрдэмтэ-секретарь, философиин эрдэмэй кандидат.

БААТАР ХҮБҮҮДЭЙ БАЙhАН ГАЗАР

Түмэр замай Петровск-Забайкальский станциин вокзал. Поездоор энэ станци дээгүүр гараhан хүн бүхэн найман декабристын барельеф харангүй үнгэрдэггүй ёhотой. Юуб гэхэдэ, эдэ баатаршуулай буhалгаан тухай мэдэхэгүй, эрэлхэг зоригоорнь омогорходоггүй хүн гэжэ үгы бшуу. Хүшөө-памятнигай дэргэдэ хүн зон хододоо дүүрэн.

Энэ хүшөө памятнигые 1959 ондо А. А. Мелетеев бүтээhэн байна. Эндэ Петровск-Забайкальский хотын хүн зоной дунда эрдэм гэгээрэл, соёл культура дэлгэрүүлхэ хэрэгтэ эдэбхитэйгээр хабаадалсаhан 8 декабристын дүрэ хэгдэhэн юм. Тэдэниие тоолобол, аха дүү Бестужевтан, А. С. Пушкинай нүхэр — И. И. Пущин, И. И. Горбачевский, Ф. Б. Вольф, Н. М. Муравьев, М. С. Лунин, А. Е. Мозалевский гэгшэд болоно.

Шэтын уран зураашa Л. Рыжковой «Декабристнууд Забайкалида» гэжэ мозаика — зураг Г. Соколовский болон аха дүү Кузьминтан вокзалай байшангай нюур талада 1973 ондо хэжэ дүүргээ. Зураг дээрэ А. Одоевскиие декабристнууд хүреэлэн тойронхой. Поэт А. С. Пушкинай зохёолдо харюу-шүлэг бэшэжэ байна. Мүн иимэл зураг дээрэ декабрист поэдэй шүлэг энэл байшангай нэгэ ханадань бэшээтэй.

Вокзалай хуушан байшан соо 80 гаран бүтээлhээ бүридэhэн, таатай зохидоор урлагдажа хэгдэhэн «Декабристнууд Забайкалида» гэhэн фото-выставкэ hаяхан нээгдээ. Выставкэ Петровск-Забайкальский хотодо ходо байлгагдаха. Мозаика-зурагай автор Л. С. Рыжков энээниие зохёон түхеэгөө. Леонид Степановичтай уулзахадамнай тэрэ иигэжэ хөөрөө: «Бидэнэр энэ выставкэ хэхын тулада Ленинград, Москвагай архивуудта хүдэлөөбди. Тиихэдээ аха дүү Бестужевтанай материалнууд хэрэглэгдэhэн байна. Выставкэмнай Сенадай талмайhаа эхилнэ. Мозаика болон энэ выставкын материал 4 тухай жэлэй туршада бэлдэгдээ. Декабристнууд тухай темээ үшөө саашань үргэлжэлүүлхэ зорилготойб».

Петровский завод түрүүн Мэхээртын, удаань Балягын тосхон гэжэ нэрлэгдэдэг байhан. Энэ hуурин түмэрэй руда малтадаг газарhаа 25 модо зайда баригдаhан юм. Хуушан заводой ханада (мүнөө шэрэм шудхадаг цех) 1909 он болотор хирпиисээр бэшэгдэhэн «1789 он» гэhэн тоо бии hэн. Энэ жэлдэ заводой байшангууд баригдаа hэн. 1791 онhоо хойшо тус hуурин I Петрой дурасхаалда Петровский Завод гэжэ нэрлэгдэдэг болоhон түүхэтэй. Тэрэ үедэ завод жэлдээ 10.000 пуд гэхэ гү, али 160 тонно түмэр хайлуулдаг hэн. Завод элдэб сортын түмэр, ажаhуудалай олон янзын хэрэгсэл (хүрзэ, хюрөө, хадааhа гэхэ мэтэ) хэжэ, Зүүн Сибириин зүүн урда хубиие түмэр болон түмэрөөр хэгдэhэн хэрэгсэлнүүдээр хангадаг байhан. Тэрэ үедэ эндэ хүдэлхэ гээшэ ехэ хүшэр хүндэ, бэрхэшээлтэй бэлэй. Тиимэhээ декабристнуудай нэгэн, поэт А. Одоевский Петровский Заводые «уйдхар гашуудалай нютаг» гэжэ нэрлэhэн байдаг.

70 декабрист Петровский Заводто 1830—1839 онуудай туршада сүлэлгэдэ — түрмэдэ байhан. Россин түрүү үзэлтэн американ янзаар баригдаhан 64 таhалгатай, гансал коридор сооhоо үдэрэй гэрэл ородог нэгэшье сонхогүй шорон соо хаагдаhан юм. hүүлээрнь декабристнуудай hамгадынь Петровский Заводто ерэжэ, сонхо гаргуулhан. Теэд тэдэниие хэды иимэ хүндэ хүшэр байдалда байлгаашье hаань, декабристнууд хүн зондо туhатай үйлэ хэрэгүүдээрээ суурхаhан гээшэ. Тэрэ үедэ 3.000 гаран хүн зонтой hууриндa нэгэшье аргашан hургуули гэжэ үгы байгаа.

Россин түрүү хүбүүдэй дундаhаа Петровский Заводой хүн зондо тон ехэ аша туhа, нүлөө үзүүлhэн, 1869 ондо эндэ наhа бараhан И. И. Горбачевский тухай нэгэ хэды үгэ хэлэлтэй. Горбачевский үгытэйшэг дворянай бүлэдэ 1800 ондо түрэhэн юм. Иван Иванович декабристнуудайнгаа дунда Россин гүрэнэй байгуулалтые гүнзэгыгөөр хубилгаха хэрэгтэй гэжэ хэлэдэг хүнүүдэй нэгэн hэн. Декабрист 1839 ондо түрмэhөө сүлөөлэгдэhэн. Нүхэр Горбачевский, hүүлэй үедэ олдоhон документын үндэhөөр, Эрхүүгэй генерал-губернаторай хаана байрлахабта гэhэн асуудалда танай энэ асуудал намда хэрэггүй гэhэн байна. И. Горбачевскидэ түрэл түхимынь туhа хүргэдэггүй hэн. Теэд декабрист хэды хүшэр байдалда оробошье, тэрээндэ ерэhэн хүн бүхэндэ шадаха зэргээрээ туhалхые оролдодог бэлэй. Декабрист 1865 ондо Петровскиин округой хүн зоной дунда холбоо тогтоогшоор, эблэрүүлэгшээр томилогдоhон байна. И. Горбачевский бүхы декабристнуудтал адли хүн зониие эрдэм номдо hургаха гээшэ тэдэнэй өөhэдынь эрхэ байдалай түлөө тэмсэлдэ туhалха зэмсэг гэжэ тоолодог hэн. Тиимэhээ тэрэ ном hударнуудые олоод, ажалшан арадай үхибүүдые түлөөhэгүйгөөр hургадаг байгаа. Тиихэдэ өөрынгөө библиотекэhээ уншаха дуратай хүнүүдтэ ном, газетэ, журналнуудые үгэдэг бэлэй. Нүхэр Горбачевскиин библиотекэдэ Лондондо Герценэй хэблэдэг «Полярная звезда», «Колоколшье» байдаг hэн. Иимэ ушарhаа Горбачевскиин ударидалга доро Петровскиин түрүү хүнүүд сугларжа, арад зондо эгээл хэрэгтэй номуудтай, зохёолнуудтай танилсадаг байгаа. Тиимэhээл Горбачевский, мүн декабристын өөрынь эрдэм бэшэгтэ hургаhан волостиин старшина, кузнец А. П. Першин гэгшэдэй хүтэлбэрээр Петровскдо эд хэрэглэгшэдэй кооперации нээгдэжэ, тэрэнэй олоhон мүнгэн зөөреэр училищи нээгдээ hэн. И. И. Горбачевкиин номуудhаа бүридхэгдэhэн олониитын библиотекэ 1865 ондо эмхидхэгдэhэн юм. Декабрист өөрөө энэ библиотекэдээ хүдэлдэг байгаа.

Декабрист, врач мэргэжэлтэй Ф. Б. Вольф Шэтэhээ Петровский-Завод ерээдшье байхадаа, юрын хүн зониие аргалдаг, заабари үгэдэг, олоной дунда мэдээжэ, хүндэтэй хүнүүдэй нэгэн болоhон. Аргашан Ф. Вольф манай Забайкалиин ургамалнуудай шанар шэнжые шэнжэлдэг, тэрээн бүхэниие хүн зоной яажа хэрэглэхэ тухай хөөрэжэ, зарим тэды үбшэниие усадхаха хэрэгтэ эрдэм бэлигээ зорюулhан хүн.

Декабрист Д. И. Завалишин (олон хэлэ мэдэдэг, оюун бэлигтэй хүн) Петровскиин түрмэдэ байха зуураа, математика, астрономи, испан хэлэ заадаг hэн. Декабристнуудай эмхидхэhэн Петровскиин «академидэ» хамта дээрээ 400 тухай хүн hуралсадаг байhан.

Декабристнууд үхибүүдые, хүн зониие эрдэм номдо hургаха, үхэл үбшэнhөө аргалхынгаа хажуугаар, огородой эдеэ таридаг, техническэ эрдэмэй талаар заводой түрүү мэргэжэлтэдтэ захяа заабаринуудые үгэдэг, нэгэ үгөөр хэлэхэдэ, эндэхи зоной ажабайдалда айхабтар ехэ нүлөө үзүүлhэн байна.

Петровский Заводой декабристнуудта хабаатай дурасхаалта газарнууд олон. Энэ хотын «Декабристнуудай» үйлсэдэ Е. И. Трубецкаягай барюулhан хоёр дабхар модон гэр бии. Энэ гэр соо декабристнуудай музей hаяын жэлнүүдтэ нээгдэхээр хараалагданхай. Эндэhээ холо бэшэ декабристнуудай хаагдажа байhан түрмын hууринда (1866 ондо шатаhан) hургуули баригданхай. Мүн баhал хуушан городой нэгэ үйлсэдэ И. И. Горбачевскиин нэрэ үгтэнхэй. Энэ үйлсын 13-дахи номерой гэртэ декабрист Горбачевский 1839 онhоо 1869 он болотор ажаhууhан. Мүнөө эндэ И. И. Горбачевскиин нэрэмжэтэ городой түбэй библиотекэ бии. Библиотекын газаа тээ дурасхаалай мраморна хабтагай хадаатай. Энэ гэрэй таhалга болон сонхонууд декабристын ажаhууhан сагайхидал адляар 1959 ондо шэнэлэгдэhэн. Гэрэй эзэнэй дурасхаалда хүүр дээрэнь бодхооhон томо хэрээhэн-хүшөө харагдана. Декабристын өөрынь захяагаар, тэрэнэй хүшөө сонхоhоонь харагдахаар табигдаhан юм гэжэ экскурсоводо хөөрэнэ. Мүнөө библиотекын нэгэ таhалга соо декабристнуудай буhалгаанай 150 жэлэй ойдо зорюулагдаhан стенднүүд, номуудай выставкэ гоёон табигданхай, мүн библиотекын хүдэлмэрилэгшэд хотодонь ажаhууhан 70 декабристын дурасхаалда хүн бүхэн тухайнь альбом бэлдэнхэй.

Үшөө Петровский Заводто 31 наhатайдаа үбшэлжэ гээгдэhэн декабрист А. С. Пестовэй хүүр, декабристнуудай hамгадай нэгэн А. Г. Муравьёвае хүдөөлүүлhэн шулуун гэрхэн бии. Тэрэ гэр соонь хоёр бага үхибүүд хүдөөлүүлэгдэнхэй.

Эндэ декабристнуудай дурасхаалда музей нээгдэхээр хэдэн хүшөө табигдахаар хараалагдана.

Хүшөөнүүдэй гол түбынь хадаа Е. И. Трубецкаягай хоёр дабхар гэр болохо юм. Энэ гэр hууриhаа нэгэ бага саашаа урилагдаха. Шэтын хизаар ороноо шэнжэлдэг музейдэ олдоhон македэй ёhоор тус гэрэй доторхи байдал hэргээгдэн табигдаха. Тиихэдэ энэ гэрэй хажууда таряашанай гэр, мүн бэшэшье юумэнүүд тон тэрэ үеын сагайхяар баригдаха байна. Тэрэшэлэн декабристнуудые хааhан түрмын hуурида 5 метр үндэртэй бетонсор хэгдэhэн hэхээтэй ном-хүшөө бодхоогдохо. Энэ номой мраморна хуудаhанууд дээрэ бүхы декабристнуудай нэрэнүүд барлагдаха юм. Мүн декабристнуудые хүдөөлүүлhэн газартань хүшөөнүүд бодхоогдохо байна.

Петровск-Забайкальский мүнөө 30.000 гаран хүн зонтой город болонхой. Эндэ 8 жэлэй, юрэнхы ба тусхай дунда арбаад hургуули, хэдэн больница, поликлиникэ, багашуулай саад болон яслинууд бии. Эндэхи металлургическа завод ороноймнай түрүү предприятинуудай нэгэн боложо, жэлдээ хэдэн зуу мянган тонно булад хайлуулна. Эдэ бүгэдэ декабристнуудай хэрэгэй hалбаран мандаhые юуниhээшье үлүүгээр гэршэлнэ бшуу.

Д-Р. ДАМБАЕВ,
манай тусхай корр.

Петровск-Забайкальский — Улаан-Үдэ.

ЭРХИМҮҮДЭЙ ЗЭРГЭДЭ

Офицер П. И. Крутиков гэртээ харихаяа хубсалжа байhанаа, албанай харюусалгата хэрэгтэ шалгарhан сэрэгшэдэй түрэлхидтэ амаршалгын бэшэг эльгээхэ hэмнайб гээд hанажархиба. Дахин столдоо ошожо, бэхэ гуурhаяа бэлдэн, хэнhээнь эхилхэ гээшэб гэhэн бодолдо абтаба. Тиин эрхимээр алба хэжэ байhан комсомолец Норбо-Доржо Лубсановые hанаандаа оруулба.

Норбо-Доржо Ивалга тосхондо дунда hургуули дүүргээд, Ивалгын ОПХ-да слесареэр хүдэлөө. Тэндэhээ Совет Армиин албанда мордоо hэн.

— Абамни, Даша Нимаевич Лубсанов, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үедэ артиллерист ябаhан. Бишье артиллерист болохо хүсэлэнтэйб, — гэжэ залуу хүбүүн дуулгаа бэлэй.

Сэрэгэй hургуули оролдосотойгоор шудалжа, автомат буугай оньhон техникэ ойлгохо болоходоо, тэрэ мэргэн буудалгаар туршалга хээ hэн. Тэрэ үдэр hалхитай харалган байжа, hорилго үнгэрэгэхэдэ хүндэ хүшэр байгаа. Тингэбэшье командирай буудажа харуулhанай hүүлдэ, сагаалса мэргэнээр буудажа, «эрхим» гэhэн сэгнэлтэдэ хүртөө бэлэй.

— Бэрхэш, Норбо-Доржо, — гэжэ командирынь хэлээд, сэрэгшын дэбтэртэ үшөө нэгэ магтаалай мүрнүүдые бэшээ hэн.

Залуу сэрэгшэ наводчигой тушаалда дуратай байhанаа мэдүүлэн, даалгагдаhан зэбсэгээ тон шунахайгаар шудалаа юм.

Һүүлшын hуралсалай үедэ аюулай дохёогоор бодоhон солдадууд яаралтай түргэн хубсалжа, hуралсалай талмай руу гүйлдэн ошоо hэн. Тиин окоп малтажа, «байлдаанда» бэлдэжэ эхилбэ. Офицер солдадуудай хэhэн ажал шалгажа, hахы halaг, «унаhан малгайгаа абаха сүлөөгүй» хүдэлжэ байhан Норбоевто хандажа: «Багахан амарыш, «байлдаанай» эхилтэр үшөө үды», — гэбэ.

— Үгы даа, hүүлдэ амархаб, — гэжэ Лубсанов харюусаба.

«Дайсанай» танкын гаража ерэхэдэ, эрхим наводчик буугаа түргэн тодхожо, буудажа эхилээ hэн.

— Лубсанов ёhотойл сэрэгшэн шэнги «дайлалдаа». Нээрээhээ байлдаанай болоожо байбал, дайсан тооhон болгогдохо hэн, — гэжэ hуралсалай байлдаа шалгажа байhан офицер хэлээд, баяр баясхалан хүргэhэн байгаа.

— Советскэ Союзда алба хэнэб! — гэжэ артиллерист харюусаа hэн.

...Эдэ бүгэдые hанаhан офицер Крутиков сэбэр саарhа абажа, Лубсановай түрэлхидтэ баяр баясхалангай бэшэг бэшэжэ эхилбэ. «Хүндэтэ Цырендулма Дабаевна, Даши Нимаевич! Танай хүбүүн, комсомолец Норбо-Доржо hуралсалай шалгалта эрхимээр барижа, мэргэжэлээ хүсэдөөр шудалаа. Буугаар буудалгын hуралсалай байлдаанда илангаяа шалгаржа, «дайсанай» танкнуудые зогсооhон байна. Эхэ ороноо эрхимээр хамгаалагша болоо гэжэ омогорхожо ябахыетнай юрөөнэб. Хүбүүгээ hайнаар хүмүүжүүлhэндэтнай командирай зүгhөө баясхалан хүргэнэб...».

Младша сержант Норбо-Доржо Лубсановай түрэлхидтэ элүүр энхые хүсөөд, гараа табяа hэн.

А. ГОРЯЧИЙ.

ГЭНЭ ОҺОЛНУУДЫЕ ШЭНЖЭЛЭЭД ҮЗЭХЭДЭ...

Харгы дээрэ тохёолдодог гэнэ оhол хүнэй ами наhанда ехэхэн аюултай. Иимэ аюулай хойшолон мүнөө дэлхэйн зоной hанаа зобоодог болонхой. Юуб гэхэдэ, автомобиль хүнэй ажалда, амаралтада, ажабайдалда ехэ хубилалта оруулжа, hайн нүлөө үзүүлдэг болоошье hаа, гэнэ оhол, аюулай тохёолдохонь олошороо бшуу.

Автотранспортын тоо эршэмтэй түргэнөөр урган хүгжэнэ. Хэрбээ мүнөө дэлхэй дээрэ 215 миллион автомобиль бии гэжэ тоологдодог байбал, 1980 ондо энэ тоо хоёр дахин олошорхо, 1990 ондо гурба дахинаар нэмэхэ байна.

Тиимэhээ жолоошон бүхэнэй hэримжэтэй hэргэг ябаха гээшэ шухала эрилтэ болоно. Урдань автомобильнуудай тоотойхон үсөөн байхада, харгыгаар ябаха ямаршье дүрим байгаагүй hааб даа. Зүгөөр мүнөө хото городуудай үйлсөөр арбаад, зуугаад бэшэ, харин хэдэн арба, зуу мянган элдэб түхэлэй машинануудай hүндэлдэг болоhон үе сагта харгыгаар ябаха нарин нягта дүрим зохёогдоhон байна. Гэбэшье харгы дээрэ гэнэ оhол яhала олоор тохёолдодог зандаа. ООН-ой мэдээсэhэнэй ёhoop, дэлхэй дээрэ машинын харгыда тохёолдоhон гэнэ оhолhоо боложо, жэл бүри 250 мянган хүн наhа барана, 7 миллион хүн гэмэлтэнэ.

Харгы дээрэ тохёолдодог гэнэ оhолой талаар Буряадай АССР дотор ямар байдалтай гээшэб? 1975 оной юhэ hарын туршада республика доторнай машинын харгы дээрэ 759 гэнэ оhол болоhон, энээнhээ уламжалан 210 хүн наhа бараhан, 654 хүн гэмэлтэhэн байна.

Харгы дээрэ тохёолдоhон гэнэ оhолнуудые шэнжэлжэ үзэхэдэ, иимэ ушарнууд олоор дайралдана: машинануудай, мотоциклнуудай мүргэлдэhэнhөө боложо, 192 ушар тохёолдос;

222 дахин машинанууд хүмэрөэ.

197 дахин машинанууд ябаган хүнүүдые дайраhан байна.

Илангаяа хабартаа, намартаа, харгын шабар, шабхатай, хальтируухай болохо үедэ машинануудай ябаган хүнүүдые дайрахань олошорно. Олонхи ушарта ябаган хүнүүд өөhэдөө энээндэ зэмэтэй байха юм. «Яарахада даараха» гэhэншүү, дүтэлжэ ябаhан машинын үнгэрхые хүлеэнгүйгөөр, зарим хүнүүд, урдуурнь харгые хүндэлэн гарахаар hэдэдэг байна. Иимэ ушарhаа боложо 113 хүн машинада дайруулаа. Тэдэнэрэй 51 хүниинь hогтуу байгаа гэжэ элирүүлэгдээ.

Нэгэ иимэ жэшээ дурдая. Таксин жошоолон Виктор Алексеевич Поляков hүниин тэн багта Шоссейнэ үйлсөөр гүйлгэжэ ябатараа, эрхэтэн Алсаев Борис Алсахановичые машинаараа дайруулжархиhан байна. Алсаев Б. А. гэгшэ шал мяхан болотороо архи уугаад, дүтэлжэ ерэhэн машина обёоронгүй, гэнтэ харгы дээрэ гаража, өөрынгөө зэмээр дайруулжа, больницада ороо.

Тиихэдэ үмсын машинатай хүнүүд гэнэ оhолдо олоороо ороно. Тэдэнэрэй зэмээр 268 гэнэ оhол тохёолдоо. Жэшээлхэдэ, Егор Михайлович Убукунов «Жигули» түхэлэй машинынгаа шадал мэдүүлэн гүйлгэжэ ябатараа, харгыhаа халижа хүмэришэhэн байна. Залуур барижа ябаhан Убукунов өөрөө ехээр гэмтэлдэ ороо юм.

Жолоошодой болон ябаган хүнүүдэй hэримжэгүй ябадалhaa боложо, олонхи ушарта гэнэ оhол болоно гэжэ шэнжэлгэ харуулна. Тиимэhээ жолоошодшье, ябаган хүнүүдшье харгы дээрэ гарахадаа, ехэ hэримжэтэй hэргэг ябаха ёhотой. Энээниие хэзээдэшье мартажа болохогүй!

Б. ФЕДОСЕЕВ,
ГАИ-гай агитаци болон пропагандын таhагай инструктор.

МЭРГЭЖЭЛЭЭ ДЭЭШЭЛҮҮЛНЭ

Багшанарай мэргэжэлээ дээшэлүүлдэг Улаан-Үдын институтда республикын бүхы аймагуудhаа ерэhэн hургуулиин түлөөлэгшэдэй hуралсал Үсэгэлдэр дүүрэбэ. Эдэнэр hургуулинуудта хүмүүжүүлгын хүдэлмэри эмхидхэлгэ тухай...

Эндэ багшанарай институтда hургуулиин... шүүд, багшанарай мэргэжэл дээшэлүүлдэг институтдай методистнар, хотын hургуулинуудта хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулдаг багшанар элидхэлнүүдые уншажа, хэшээл үнгэргэhэн байна. Хотын 2-дохи hургуулиин багша А. Я. Воропаевагай «Хүмүүжүүлгын хүдэлмэри ябуулха дүй дүршэлhөө» гэhэн элидхэл илангаяа hонирхолтой байба.

Курсада суглараhан багшанар хотын 40-дэхи, 50-дахи, 52-дохи hургуулинуудта ошожо, классhaa гадуур хэгдэдэг хүдэмэритэйнь танилсаа. Тэдэнэр Октябрьска районой Пионернүүдэй байшангай хүдэлмэритэй танилсажа, шэнэ хатар, дуунууд hураhан байна.

Б. ЭЙДЕЛЬМАН.

ШАТАР

ТҮГЭСХЭЛЭЙ НААДАНДА ХАБААДАХАНЬ

«Урожай» бүлгэмэй Түбэй Соведэй түрүү hууриин зэлэхын түлөө мүрысөөн Рязань хотодо үнгэргэгдэжэ байна. Энэ наадада России Федерациин 17 командын шатаршад хабаадаалсана.

Командын бүридэлдэ хоёр эршүүл: нэгэ эхэнэр, 1-1 эдир хүбүүд, басагад абтаhан гэхэ гү, али области, хизаар, автономито республиканууда табан спортсмен түлөөлэгшэн байгаа. Мүрысөөндэ улахсоорондын гроссмейстер Холмов (Москвагай область), улахсоорондын мастернууд Турфинкель (Волгоград), Аверкин (Свердловск), спортын долоон мастер, 20 мастерта кандидат хабаадаасана.

Манай республикын нэрэ солые мастерта кандидатнууд Николай Галданов, Валерий Залкинд, нэгэдэхи разрядтай Людмила Абзаева, Сокто Намжилов, Наташа Маляновагэгшэд хамгаална.

Энэ мүрысөөндэ сугларhан шатаршад гурбан бүлэг болоно хубааранхай. Нэгэдэхи бүлэгтэнь Саратовай, Свердловскын, Рязаниин областьнуудай, Хойто-Осетиин, Бурядай, Марийска АССР-нүүдэй командануудай шатаршад наадаха болонхой. Свердловскын, Рязаниин областьнуудай, Хойто-Осетиин АССР-эй командын шатаршад hайн бэлэдхэлтэй. Манай команда мүрысөөнэй түрүүшын үдэр Свердловскын шатаршадтай наадахадаа, хоёр очко абажа, илагдалда гараа. Сокто Намжилов мастерта кандидат Девяшинтэй тэмсэhэн байна. Валерий Залкинд Терентьевые шүүжэ ябаhан наадандаа алдуу хэжэ, илагдаха баатай болоо.

Хоёрдохи уулзалгада манай шатаршад Хойто-Осетиин АССР-эй шатаршадта 1:4 тоотойгоор шүүгдэжэ, харин гурбадахи уулзалгада Марийн АССР-эй командые 4:1 тоотойгоор шүүhэн байна. Удаадахи уулзалгада Рязаниин шатаршадта 3:2 тоотойгоор шүүгдээ. Һүүлшын наадануудай дүнгөөр Саратовай шатаршад 3,5:1,5 тоотойгоор шүүжэ амжаа. Дүн хамта 11 очкотой болоhон Буряадай АССР-эй команда түгэсхэлэй нааданай хоёрдохи уулзалгада хабаадалсаха болобо.

Манай командаhаа гадна Москвагай, Камчатска, Горьковско областьнуудай, Хойто-Осетиин АССР-эй, Алтайн хизаарай шатаршад түгэсхэлэй наадада хабаадалсана.

Ехэ мүрысөөндэ хабаадажа байгаа манай командын гэшүүдhээ Сокто Намжилов, Наташа Малянова гэгшэдhээ hайн абажа байна. Сокто Намжилов 3—3. Людмила Абзаева 2,5 очко абажа, командада урагшань таталhан байна юм.

В. МАМИЛОВ.
манай штатнабэшэ корр.

БҮХЭ БАРИЛДААН

Красноярск хотын томо заводуудай нэгэнэй директор байhан, Гүрэнэй шангай лауреат Котельниковэй дурасхаалда зорюулагдаhан, дүрэ булаалдаата барилдаанай бүхэсоюзна мүрысөөн Красноярскай хизаарай нийслэл хотодо болобо.

Сибирь, Алас-Дурна зүг болон Дунда Азида дүрэ булаалдаата барилдаае хүсэн дэлгэрүүлхэ зорилготой заншалта болгогдохо энэ наадада 170-аад барилдаашан, эдэнэй дунда Россин Федерациин, Узбегэй ССР-эй бэрхэ спортсменүүд хабаадаа байна.

Буряадай багшанарай, зүүн ажахын ба Зүүн Сибириин технологическэ институтуудай 20 гаран залуу барилдаашан республикынгаа нэрэ хүндые хамгаалба.

57 килограммай шэгнүүртэн соо эгээл шанга, hонирхолтой уулзалга болоhон байна. СССР-эй спортын мастернууд Виктор Алексеев (Красноярск), манай багшанарай институтай студент Аюур Цыренжапов нэгэн наадан сугларшадай анхарал татаа. Эндэ манай барилдаашан нүгөөдэе нүргэн дэрэнь унагаажархиhан, судья обёорогүй. Тингэжэ ахалагша энэ мүрысөөндэ Красноярскын түлөөлэгшэ очкогор дингэлэнгэдэ тоолоогдоо. Гэхэ зуура, В. Алексеев эрхим hайн техникэтэй барилдаашан гэжэ сэгнэгдэн, хоёрдохи hууриие эзэлээ. Харин бидэнэй А. Цыренжапов дүрбэдэхи hуурида гараа.

Улаан-Үдын авиапредприятиин инженер, самбо барилдаагаар СССР-эй спортын мастер Серафим Шатаев, Зүүн Сибириин технологическа институтай студент Вячеслав Алексеев, тус институтдай багша Владимир Вострецов, «Урожай» бүлгэмэй областной Соведэй инструктор Илья Гармаев гэгшэд мэргэжэлтэнэй дундаhaa шалгаржа, өөhэд өөhэдынгөө шэгнүүрнүүдтэ илаhан байна.

Красноярскын табан түлөөлэгшэhөө гадна, Буряадай багшанарай институтай физическэ хүмүүжүүлгын факультет дүүргэжэ, Эрхүүгэй областиин Усть-Ордын Буряадай национальна округто хүдэлжэ байhан спортын мастер Геннадий Манжуев нэгэдэхи hуури эзэлжэ, шанда хүртөө.

Технологическа институтай студент Михаил Гудуев 52 килограммда — хоёрдохи, Ивалгын хүүгэдэй спортын hургуулиин тренер Гармажап Цыренов (62 килограмм) гурбадахи hууринуудые эзэлээ.

— Энэ мүрысөөндэ хабаадаhан залуушуулнай hайн техникэтэй, бад хүсэтэй байhанаа харуулба. Олон хүбүүдтэй бүри ехэ амжалта туйлаха зад, гурим багатай байшоо, — гэжэ Илья Гармаев хөөрэнэ.

В.М. ЖИГЖИТОВ.

Хилын саанаhаа
телефон телеграф радио

ДЭЛХЭЙН ГАЗЕТЭНҮҮД ЮУН ТУХАЙ БЭШЭНЭБ

Кубын Коммунис партиин I съездын Гаванада боложо дүүргэhэн тухай хээрэhэн дүнгүүдые Кубын ба бусад оронуудай хэблэл үргэнөөр шэнжэлнэ. Кубын коммунистнүүдэй хуралдаанай үедэ абтаhан шиидхэбэринүүд түүхэтэ удха шанартай гэжэ тэмдэглэгдэнэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, КПСС-эй ЦК-гай секретарь М. А. Суслов түрүүтэй Советскэ Союзай Коммунис партиин делегаци Кубын Коммунис партиин I съездын хүдэлмэридэ хабаадаад, Москвагаа бусаахадаа Гаванаhаа мордоhон түхайнь мэдээсэгдэнэ.

Кубын коммунистнүүдэй съезд Советскэ Союз ба бусад социалис оронуудай бүхы талаар хамтын ажаллагаа hайжаруулха зорилготой...

Советскэ Союзай Коммунис партиин XXV съездэдэ зорюулжа, КПСС-эй ЦК-гай гаргаhан «СССР-эй арадай ажахые 1976—1980 онуудта хүгжөөхэ гол шэглэлнүүд» гэhэн проектые СССР-эй үргэн олоной хэлсэжэ байhаниие «Руде право» газетэ бэшэнэ. Хитадай газетэнүүд КПСС-эй XXV съездэ тухай... XXX сесси дээрэ Пекинэй түлөөлэгшэдэй ажал ябуулга тухай статья Польшын «Жиче Варшавы» газетэ толилбо.

КНР-эй ООН-ой гэшүүн болоhоноо хойшо үнгэрhэн табан жэл соо тэрэнэй делегадууд зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хураха тухай үг хэлээд...

ООН-ой Генеральна Ассамблейн hаяхан дүүргэhэн... татана.

ВАШИНГТОН

ХУУЛИДА ГАР ТАБИГДАА

ТАСС

Элшэ хүсэнэй политика ба элшэ хүсэ алмаха тухай хуулида президент Дж. Форд гар табиа. Һүүлэй жэлнүүдтэ Холбоото Штадуудта тохёолдоhон экономическа хүшэр бэрхэшээлтэй байдалые усадхан зайсууулха гэжэ энэ хуулиин гол зорилго болоно. Энэ хуули огто хубилтагашагүй, таарамжатай hайн гэжэ хэлэн аргагүй гэжэ президент сэхэ руунь хэлэбэ. Гэбэшье элшэ хүсөөр өөhэдыгөө хангаха арга Холбоото Штадуудта олгохо гээд этигэн найдажа байhанаа тэрэ мэдүүлээ.

Саган байшангай hүүлэй мэдүүлгэнүүдэй нэгэн соо тэмдэглэгдэhэнэй ёhоор, США-гай элшэ хүсөөр хангалтын асуудал улам түбэг бэрхэшээлтэй болон ороод байна. Һүүлэй юhэн жэлэй дундуур хэмжээhээ гадна нефти энэ жэлдэ олзоборилогдоо. Энээнэй тоолоход нефтиин импорт ... 37 процентэнь гадаадhaa асарнадби. 1974 ондо гадаадhaa нефть худалдажа абахада, США 25 миллиард доллар гаргашалаа hэн. Саашадаа тэрэнэй энэ сэн жэл бүхэндэ дунда зэргээр 2 миллиард доллараар нэмэхэ байна.

ВАШИНГТОН

ХАМААРАЛСАЛГАЯА ҮРГЭЛЖЭЛҮҮЛХЫЕ ХҮСЭНЭ

ТАСС

Хуулита правительствада эргүүгэн дайлалдажа байhан эб эе таhалда бүлэгүүдые дэмжэхэ, Холбоото Штадууд Анголын дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсалгаа үргэлжэлүүлхые хараалаа. Гүрэнэй секретарь Г. Киссинджер эндэ үнгэргэгдэhэн пресс-конференци дээрэ үгэ хэлэхэдээ, hомологдоhон мүнгэеэ гү, али правительствын мэдэлдэ байhан бусад хэрэгсэлнүүдые ФНЛА-гай, УНИТА-гай бүлэглэлнүүдтэ сэрэгэй ба экономическа дэмжэлтэ үзүүлхэ тула США ехэ оролдолго гаргаха байха гэжэ тэрэ хэлээ. Үймөөлдөтэ Ангола...

Анголоо Холбоото Штадууд ЮАР-ай расис гуримтай, маоистнуудтай хамтаран, харата ябуулганууды hайн, ... СССР-эй Анголдо үгэжэ байhан туhаламжа... дэмжэнэ.

Мүнөө үедэ Анголдо США-гай үйлдэхэ байhан ябуулга... тэрэ хэлэжэ, хүнэй туршалгатай хүрэн гараhан сэргэлгэ hэн гэжэ тэмдэглэбэ.

Экономическа кризисэй, продукци худалдан абалгын доошолжо байhанай дашарамдуулан, Японой томо компанинуудай зарим фирмэнүүд үйлэдбэринээ зогсоожо, үгы haa хазааржа байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Токиогой «Фудзицу сэйко» гэжэ металлургическа заводой үүдэндэ хүдэлмэришэд лозунгнуудые үлгөө. Ажалhaa гаргуулха дураgүй байhан тухай эндэнь бэшээтэй.

ТАСС-ай фотохронико.



РИМ

КПИ-гэй НАЦИОНАЛЬНА КОНФЕРЕНЦИ

ТАСС

Израилиин Коммунис партиин эдэбхитэдэй национальна конференци Хайф хотодо болобо.

Правительствын эзэрхэг түримжэ ба дээрэлхэ политикэ тухай хойшолоноор үгэ хэлэжэ, Израилиин hайн... арад зоной байдалда хангалтагүй нүлөө үзүүлнэ гэhэн асуудалаар КПИ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь М. Вильнер элидхэл хээ.

ООН-ой Генеральна Ассамблейн абаhан тогтоолнууд Палестинын араб арадай үндэhэн эрхэнүүдые мэдэрнэ, Дутын Зүүн зүгтэхи хёмоор зүришэлдөө гуримшуулха арга олгохо байна гэжэ М. Вильнер хэлээ. Палестинэй сүлөөлхэ эмхи хадаа Палестинын араб арадай ори ганса түлөөлэгшэ болоно гэжэ мэдэрхэе Израилиин правительство арсахада, ...

ПРАГА

СОВЕТ ЗАХИЛНУУДЫЕ — БОЛЗОРhООНЬ УРИД

ТАСС

Жэлэй дүүрэхэ дүтэлхэ бүринь Советскэ Союзhаа абтаhан захилнуудые болзорhоонь урид дүүргэhэн түхэй хайда Чехословакиин улам олон предприятинууд мэдээсэнэ. Олон завод ерэхэ жэлэй тоосогорто түрүүшын ээлжэн продукци СССР-тэ эльгээжэ захалаа.

Пльзень хотодохи «Шкода» гэжэ суута комбинадай бүхы продукциин 30 процентэнь СССР-тэ эльгээгдэдэг юм. Тэрэнэй заводууд гадаада худалдагдажа бүхы продукцинууда түсэбые нэлээн hүүлэй багта амжалтатайгаар дүүргээ hэн. Чехословакие Совет Армиин сүлөөлhэн 30 жэлэй ойн хүндэтгэлдэ социалис мүрысөөн энэ комбинатда үргэн дэлгэржэ, иимэ ехэ амжалта туйлахадань нүлөөлhэн байна.

Копршивница хотодохи автомобиль бүтээдэг «Татра» гэжэ мэдээжэ заводhаа захил дүүргэлдэ/ехэ анхарал хандуулна. СССР-тэ зорюулагдаhан бүхы продукцина ноябриин 30 болотор эльгээхэ зорилгые бэелүүлээ. «Татра-148» түхэлэй 1.700 автомашина эльгээгдээ.

Брно хотодохи Б. Шмералиин нэрэмжэтэ машина бүтээлгын заводууд энэ жэлдээ СССР-тэ хараалагдаhанhаа 7,5 миллион кронoор ехэ продукци СССР-тэ эльгээбэ. Камска автомобильна заводто зорюулжа, энэ предприятиин хүсэтэ прессүүдые бүтээбэ.

«Зброевка», «ЧКД-Бланско», «Точак», «Автопал» гэжэ предприятинуудай коллективүүд совет захилнуудые болзорhоонь урид дүүргэhэн байна.

ТАНАНАРИВЕ

МАДАГАСКАРТА hУНГАЛТА БОЛОБО

ТАСС

Һунгалтын дүнгүүд Мадагаскарай нийслэл хотодо согсолордожо байна. Тингэжэ hаань, декабриин 21-дэ болоhон референдумэй гол дүн hэн болонхой: малагасийска арад хүгжэлтын социалис замда гараха hэлэбэ.

Энэниие үедэ Малагасийска социалис революциин харти, Малагасийска Демократическа Республикын шэнэ конституци арад зоной үзэмжэдэ табигдаhан байгаа. Тиихэдэ малагасиецэй Верховно Революционно Совет хүтэлбэрилэгшэ Дидье Рацирака тэрэнэй эгэ... республикын президентээр hунгаба.

Хүсэд бэшэ баримтануудай ёhoop, орон доторхи дуунай 95 процентэнь... референдумдэ хабаадаа... Олонхи провинцинуудта референдумдэ хабаадагшадай 95 процентhоо шэнэ хараа шэглэлэй түлөө дуугаа үгэhэн байна.

«СПОРТЛОТОГОИ», «СПОРТЛОТО-2-ой» ТИРАЖ

«Спортлотогой», «Спортлото-2-ой» декабриин 24-дэ Москвада үнгэргэгдэhэн 49-дэхи тиражай дүнгүүд иимэ:

«Спортлото»: 13 (уhанай-саньн спорт), 21 (морёор үрилдэхэ спорт), 28 (стол дээрэ наадагдадаг теннис), 31 (тамаралга), 37 (мэргэн буудалга), 49 (даам).

«Спортлото-2»: 2 (автоспорт), 3 (акробатика), 6 (баскетбол), 29 (па рашютна спорт), 38 (hур харбалга), 48 (шатар).

(ТАСС).

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаhанда: «hүүлэй үйлэдбэринүүдэй шадамараар эмхидхэхэ»—тобшо мэдээсэлнүүд. Улаан-Үдын городской Соведэй гурбадахи сессиин материалнууд. «Новоселенгинскэ декабристнүүдэй музей» нэрэтэй материал. «Мэргэн...»

Хоёрдохи хуудаhанда: «КПСС-эй ЦК-гай КПСС-эй XXV съездэдэ табиhан проектые хэлсэлгэ». «Хамагай ба хүн бүхэнэй хэрэг»—тобшо мэдээсэлнүүд. «Ажалайнгаа жэшээгээр»—репортаж.

Гурбадахи хуудаhанда. Декабристнүүдэй бухалалтын 150 жэлэй ойдо зорюулагдаhан тематическа хуудаhан.

Дүрбэдэхи хуудаhанда: Бүмбэрэгэй дэлхэйн hонин.

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

«Орбита». 11.20 — «Эрхэ сүлөөгөөр журеодэлэгшэд». Декабристнүүдэй бухалалтын 150 жэлэй ойдо зорюулагдаhан ... 12.20 — «Литературна зохёолнууд экран дээрэ». 12.50 — «Маскарад» — уран hайхан фильм. 14.00—14.10 — Забhарлалга. 14.10 — СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент В. Г. Афанасьев телевизор харагшадай асуудалда харюусаха (үнгэтэ). 14.40 — «Последнее лето детства» — телевизионно уран hайхан фильм (3-дахи серинь, үнгэтэ). 15.45 — «Москва ба Москва...»

вагайхад». 16.15 — Г. Чохелин дуулаха. 16.25 — СССР-эй түрүү hууриин түлөө конькигаар фигурна hолхёролго. Хоёр хоёроороо hолхёролго. Ригэдэ дамжуулга (үнгэтэ). 17.25 — «Балет тухай» (үнгэтэ). 18.00 — Бэшэгүүд. 19.00—19.10 — Забhарлалга. 19.10 — «Последнее лето детства» — телевизионно уран hайхан фильм. (3-дахи серинь, үнгэтэ). 20.15 — СССР-эй Наукануудай академиин гэшүүн-корреспондент В. Г. Афанасьев телевизор харагшадай асуудалда харюусаха.

Улаан-Үдэ. 20.45 — КПСС-эй XXV съездэдэ зорюулагдаhан КПСС-эй ЦК-гай проектые зүбшэн хэлсэлгэ. 21.15 — «Буряадай табан жэлэй лито 1971 он».

«Орбита». 22.20 — СССР-эй түрүү hууриин түлөө конькигаар фигурна hолхёролго. Хоёр хоёроороо hолхёролго. Ригэдэ дамжуулга (үнгэтэ). 23.20 — 23.30 — Забhарлалга. 23.30 — «Танай тэрэ» хүгжэмтэ программа (үнгэтэ). 24.00 — «Время».

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Улаан-Үдэ. 19.15 — Үхибүүдтэ. «В гостях у гномов». 19.40 — Телевизионно hонин. 20.00 — «Хүн ба хуули».

САГАН УЛАРИЛ

Мүнөөдэр үүлэтэйшэг байха. Зарим нютагуудта саhан орохо, бордоhолхо. Баруун зүүн тэээ салхин 5—10 метр хүсэтэйгөөр hалихха. Үдэртөө 15—20, хойто аймагуудта 22—27 градус хүйтэн байха. Улаан-Үдэдэ үдэртөө 16—18 градус хүрэтэр хүйтэрхэ.

УНШАГТЫ, hонирхохол байхат

ОРОДОЙ ҮЙЛСЭДЭ...

ПРОБСХЕЙД гэжэ багахан hуурин Лейпцигтэ дүтэхэн байдаг юм. Русениуштрассе гэжэ гү, али Ородой үйлсэ гэжэ юрэ бусын нэрэтэй орид ганса үйлсэ энэ бии. 1813 ондо ородой ба немец полкнуудай хамтаран, харин зээрхэг түрик хайшуудтэ — эрмиг муухай гадар доботоhон Наполеоной армида шанга сохилто үзэhэн түүхэтэ байлдааной хүндэлэлдэ иимэ нэрэ үгтэhэн юм гэхэ.

Энэ түхэлэй пролетарска парти байгуулагдаhан ... үгтэhэн ...

НАЙМАН ЖЭЛ СОО НОЙРОСООНОЙ hҮЛЭЭР

ДЖИН ТИППС hаяхан 29-тэй болобо. Эдэнэйгээ hүүлэй найман жэл соо нойрсооhон байна. ...

ЭФИОПИН КАЛЕНДАРЯАР МҮНӨӨ 1968-дахи ОН ТООЛОГДОНО

ЭФИОПИ олон арадуудhаа үндэhэн байдалтай юм. ... Эфиопиин календарь грегорианска календарьhаа долоон жэл найма hараар hэлгүүтэй. ... 12 hараар hуудалдаа 30 үдэртэй. Харин hүүлшын, 13-дахи hарань 5 гү, али үндэр жэлдэ 6 үдэртэй байдаг.

Редактор
Ц. Ц. ЦИБУДЕЕВ.

Манай адрес, телефонууд: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 33. Телефоны: редактора — 2-54-54, приёмная — 2-54-63, зам. редактора — 2-63-06, зам. редактора — 2-62-62, отв. секретаря — 2-50-52, секретариат — 2-66-76, отделы: партийной жизни — 2-60-91, сельского хозяйства — 2-64-36, 2-63-86, пропаганды и агитации — 2-36-23, промышленности и строительства — 2-61-35, сельского строительства и быта — 2-59-58, культуры и школ — 2-60-21, писем и сельскорреспондентов — 2-67-81, информации — 2-34-05, общественная приёмная — 2-56-62, машинное бюро — 2-57-63, корректорская — 2-35-95, фотолаборатория — 2-33-61.

Типография управления по делам издательств, полиграфии и книжной торговли Совета Министров БурАССР Н 00778. Заказ № 01588.